



‘Als de tijd rijp is...’

Tweede generatie migranten en hun geefgedrag aan het land van herkomst

I.K. Westerbeek

16 april 2010

‘Als de tijd rijp is...’

Tweede generatie migranten en hun geefgedrag aan het land van herkomst

Student: Iesja Westerbeek

Studentnummer: 3217418

Begeleidend docent: Mw. Dr. G. Nijenhuis

Bachelorthesis Sociale Geografie en
Planologie, cursusjaar 2009-2010

16 April 2010, blok 3

SAMENVATTING

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van IntEnt. IntEnt is een organisatie die er vooral op gericht is migranten te ondersteunen bij het opzetten van ondernemingen in hun land van herkomst. Daarnaast voert IntEnt verschillende campagnes uit die veelal betrekking hebben op het thema 'migratie en ontwikkeling'.

Op dit moment hebben zij, in samenwerking met Hivos, de WeShare-campagne lopen. Deze campagne is erop gericht tweede generatie migranten aan te zetten tot duurzamer geefgedrag aan het land van herkomst. Om deze campagne beter aan te laten slaan bij de doelgroep was er bij hen behoefte aan inzicht in de attitudes van tweede generatie migranten met betrekking tot 'geven' aan het land van herkomst. Het onderzoek heeft tot doel aanbevelingen te kunnen doen voor de WeShare-campagne.

Onderzoek naar geefgedrag in Nederland in het algemeen is verder erg beperkt. Initiatieven als 'Geven in Nederland', een onderzoeksgroep speciaal gericht op geefgedrag in Nederland, en losstaande onderzoeken in opdracht van het NCDO zijn vrijwel het enige relevante materiaal met betrekking tot dit onderwerp. Echter, specifieke aandacht voor het geefgedrag van tweede generatie migranten is ook in deze onderzoeken schaars.

Dit onderzoek zal inzicht geven in het geefgedrag van tweede generatie migranten in Nederland, maar vooral ook in de attitudes die ten grondslag liggen aan het daadwerkelijke geefgedrag. Om dit te doen zijn de volgende onderzoeksvragen gehanteerd;

In hoeverre 'geven' tweede generatie migranten aan hun land van herkomst en door welke attitudes kan dit worden verklaard?

1. Wat verstaan tweede generatie migranten onder 'geven' en hoe ziet hun geefgedrag eruit?
2. Welke attitudes hebben tweede generatie migranten tegenover het land van herkomst en in hoeverre onderhouden ze contact met het land van herkomst?
3. Welke attitudes hebben tweede generatie migranten tegenover 'geven' aan het land van herkomst en op basis van welke van deze attitudes geven ze wel en/ of niet specifiek aan het land van herkomst?

Om deze vragen te beantwoorden zijn er 18 respondenten geïnterviewd. Allen waren tweede generatie migranten¹ en van Marokkaanse, Ghanese, Turkse, Surinaamse of Ethiopische afkomst. Dit omdat dit de landen zijn waar de WeShare-campagne zich op richt. Daarnaast is er gelet op gender, leeftijd en opleidingsniveau, omdat uit de literatuur blijkt dat

¹ Een tweede generatie migrant is iemand die minimaal één ouder heeft die in het buitenland is geboren, maar zelf in Nederland is geboren, of voor zijn of haar zesde naar Nederland is gekomen (Hooghiemstra, 2003).

deze eigenschappen invloed hebben op de banden die met het land van herkomst worden onderhouden en mogelijk ook op het geefgedrag (Haller & Landolt, 2005).

Omdat dit onderzoek gericht is op inzicht in attitudes is er gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek. De interviews hebben plaatsgevonden in drie rondes, die werden opgesteld op basis van de analyse gedurende het veldwerk. Daarnaast is er gewerkt vanuit de richtlijnen voor onderzoek op basis van saturatie (Baarda, de Goede en Teunissen, 2009). Saturatie staat voor verzadiging in de gegevens. Dat wil zeggen dat je doorgaat met het interviewen van respondenten totdat er sprake is van steeds dezelfde terugkerende gegevens; oftewel verzadiging in de resultaten. Hiermee wordt de betrouwbaarheid en geldigheid van het onderzoek zo groot mogelijk gemaakt. Om de representativiteit van het onderzoek echter te vergroten, zou het onderzoek nogmaals uitgevoerd kunnen worden op grotere schaal met verschillende interviewers en daarnaast een kwantitatief onderzoek naar het daadwerkelijke geefgedrag van tweede generatie migranten.

WAT VERSTAAN TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN ONDER 'GEVEN' EN HOE ZIET HUN GEEFGEDRAG ERUIT?

Onder 'geven' verstaan tweede generatie migranten financiële en niet-financiële manieren van ondersteuning. In het daadwerkelijke geefgedrag zien we uiteindelijk, op het uitdelen van kleding na, enkel financiële ondersteuning terug.

De mate van deze ondersteuning van het land van herkomst is echter beperkt. De respondenten 'geven' niet regelmatig aan familie of vrienden in het land van herkomst. Velen geven aan 'ooit' wel eens iets gestuurd te hebben, maar dit tegenwoordig niet meer te doen. Ook komt vaak naar voren dat pas '*als de tijd rijp is (2)*' de tweede generatie migranten het land van herkomst zou willen ondersteunen, maar dat ze hier nu geen tijd voor hebben. Dit is iets wat bijna letterlijk in elk gesprek wordt gezegd. Het is echter niet duidelijk wanneer deze tijd rijp zal zijn. Opvallend is dat het geven aan goede doelen in de praktijk vaker voor lijkt te komen dan het ondersteunen van (familie in) het land van herkomst. Aan deze doelen wordt niet heel veel gegeven, maar wel regelmatig. Hiervoor is de tijd blijkbaar wel rijp.

Het geld dat naar het land van herkomst gestuurd wordt, gaat vaak nog wel naar (schoon)familie en niet naar vrienden of goede doelen in het land van herkomst. Het gaat niet om constante bedragen. Er wordt eerder gegeven als er een specifieke vraag uit het land van herkomst komt, bijvoorbeeld een zieke oom. De bedragen die gegeven worden, verschillen per gelegenheid en zijn niet erg groot (meestal wordt gesproken over €10 à €20).

WELKE ATTITUDES HEBBEN TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN TEGENOVER HET LAND VAN HERKOMST EN IN HOEVERRE ONDERHOUDEN ZE CONTACT MET HET LAND VAN HERKOMST?

Het land van herkomst speelt nog steeds een belangrijke rol in het leven van de tweede generatie migrant. Er leeft zeker nog een gevoel van verbondenheid met het land van

herkomst en de cultuur, deze verbondenheid krijgt vooral vorm bij de identiteitsvorming. Het delen en het beleven van die verbondenheid gebeurt echter in Nederland met anderen van dezelfde afkomst. Je zou kunnen zeggen dat de banden die onderhouden worden met het land van herkomst vooral effect hebben op de 'third space' (Gowricharn, 2004). De 'third space' is niet het land van herkomst en ook niet het ontvangstland, maar een 'space' daar tussenin, meestal een privé sfeer die gevormd wordt door processen als identiteitsvorming en een 'sense of belonging'. Het contact met (de cultuur van) het land van herkomst heeft in vergelijking met de 'third space' en het ontvangstland, Nederland, de minste invloed op het land van herkomst zelf. Het daadwerkelijke contact met het land is namelijk erg beperkt. Bellen komt weinig voor, af en toe (1 keer per 1 à 2 maanden) via internet contact onderhouden is eigenlijk de meest actieve, gemiddelde vorm van contact.

Nederland wordt daarnaast vaak beschouwd als het thuisland en de Nederlandse cultuur als 'hun' cultuur. Hun leven speelt zich simpelweg in Nederland af. Toch wordt aangegeven dat 'hun' cultuur ook vaak een mengeling is van de Nederlandse cultuur en de cultuur van het land van herkomst.

Al met al kan gezegd worden dat tweede generatie migranten een positieve houding (attitudes) hebben tegenover het land van herkomst. Deze attitudes lijken echter geen doorslaggevende factoren te zijn in het geefgedrag aan het land van herkomst. Het land van herkomst speelt een rol in de privésferen in het leven van de tweede generatie migrant, maar hier volgen geen acties uit in het geefgedrag.

WELKE ATTITUDES HEBBEN TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN TEGENOVER 'GEVEN' AAN HET LAND VAN HERKOMST EN OP BASIS VAN WELKE VAN DEZE ATTITUDES 'GEVEN' ZE WEL EN/ OF NIET SPECIFIEK AAN HET LAND VAN HERKOMST?

'Geven' aan het land van herkomst blijkt moeilijk te zijn voor tweede generatie migranten. Omdat het land van herkomst nog een speciale rol inneemt in het leven en/ of de identiteit van de tweede generatie migrant, ligt het ondersteunen van het land van herkomst gevoeliger dan het ondersteunen van een goed doel. Voor het land van herkomst worden vaak hoge eisen gesteld. De tweede generatie migrant wil een actieve bijdrage leveren en écht iets veranderen als het gaat om het land van herkomst.

De tweede generatie migrant ziet zichzelf echter niet als 'de sleutelfiguur voor ontwikkeling' in het land van herkomst. Ze voelen zich niet verantwoordelijk en vaak ook niet in staat om iets te doen aan de ontwikkeling van het land van herkomst. De sociale verplichting die erg leeft onder de eerste generatie migranten, strekt zich bij de tweede generatie niet uit naar een gevoel van verplichting of verantwoordelijkheid tegenover het hele land. Ze zien geen speciale rol hier voor henzelf weggelegd.

Gewoon geld opsturen, zoals hun ouders dat vaak deden, is iets waar ze niet positief tegenover staan. De ontvangers zouden er lui van worden, het sturen van geld naar de familie zou de relaties verstoren, het toegestuurd geld verandert niets en ze weten niet

precies wat er met het geld gebeurt. Mede door die laatste reden, zijn tweede generatie migranten vaak wel bereid om te geven als er een persoonlijke specifieke vraag vanuit het land van herkomst komt. Als 'het' op ze afkomst, zijn ze eerder geneigd om te geven.

De hierboven genoemde attitudes zijn belangrijk in het geefgedrag maar niet op zichzelf doorslaggevend in het daadwerkelijke geefgedrag. In combinatie met elkaar zorgen ze ervoor dat de tweede generatie migrant niet snel tot actie overgaat, als het op 'geven' aan het land van herkomst aankomt. De attitudes die ten grondslag liggen aan het 'niet-geven' lijken echter wel degelijk doorslaggevend.

Zo is de allerbelangrijkste reden/ attitude om niet te geven, dat de prioriteiten en verplichtingen van de tweede generatie migrant in Nederland liggen. De tweede generatie migrant is heel druk met het opbouwen van een leven hier in Nederland. Hij of zij is hier opgegroeid, heeft hier zo goed als alle sociale contacten en is om die reden dan ook vooral gefocust op het leven hier in Nederland.

Het ontbreken van een sociale verplichting om te geven, wordt ook vaak genoemd als reden om niet te geven. De sociale verplichting die de eerste generatie had, bestaat niet meer bij de tweede generatie of die verplichting speelt zich nu ook af in Nederland.

Verder komt ook naar voren dat het steunen van het land van herkomst en/ of goede doelen, financieel gewoon niet mogelijk of gewenst is.

Opmerkelijk is dat al deze attitudes gelden voor zowel het ondersteunen van (familie in) het land van herkomst, als het steunen van goede doelen. Toch worden goede doelen, met dezelfde achterliggende attitudes, vaker gesteund dan het land van herkomst. De speciale rol die het land van herkomst inneemt, lijkt eerder het geefgedrag aan dit land te bemoeilijken. Het lijkt alsof de tweede generatie migranten het steunen van het land van herkomst zien als een grote belasting, wat goed moet gebeuren en waar 100% inzet voor nodig is. Ze willen er actief bij betrokken zijn en niet enkel geld sturen. Op dit moment hebben ze daar echter geen tijd voor en verschuiven ze het 'geven' aan het land van herkomst naar de toekomst. Vandaar dat er vaak wordt gezegd dat '*als de tijd rijp is (2)*'; in de toekomst hebben ze er waarschijnlijk wel tijd voor. Tegelijkertijd is het steunen van goede doelen dus niet zo belastend, hier is naar hun mening geen actieve inzet voor nodig en dat past wel in het dagelijks leven. Hierbij is het opvallend dat bij goede doelen voornamelijk wordt geselecteerd op thema. Thema's als 'kinderen' of 'mensenrechten' komen vaak naar voren, maar het land van herkomst is vrijwel nooit een selectiecriteria bij het selecteren van goede doelen.

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	1
2. THEORETISCH KADER	3
2.1 MIGRATIE EN ONTWIKKELING	3
2.2 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HUN GEEFGEDRAG	6
2.3 TRANSNATIONALISME	7
2.4 DE TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HET ONTWIKKELINGSPOTENTIEEL	10
2.5 MIGRANTEN IN NEDERLAND	11
2.6 HET GEEFGEDRAG VAN TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN IN NEDERLAND	16
3. OPERATIONALISERING EN DEELVRAGEN	19
4. OPZET EN UITVOERING	23
4.1 POPULATIE	23
4.2 METHODEN	24
4.3 BESCHRIJVING WERKWIJZE	25
4.4 REGISTRATIE, VERWERKING EN PREPARATIE VAN DE DATA	26
4.5 VERANTWOORDING ANALYSEMETHODE	27
5. RESULTATEN	29
5.1 HET GEEFGEDRAG VAN TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN	29
5.2 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HUN BAND MET HET LAND VAN HERKOMST	32
5.3 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN HUN ATTITUDES TEGENOVER 'GEVEN' AAN HET LAND VAN HERKOMST	34
6. RESULTATEN IN THEORETISCH PERSPECTIEF	41
6.1 HET GEEFGEDRAG VAN TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN	41
6.2 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HUN BAND MET HET LAND VAN HERKOMST	42
6.3 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HUN ATTITUDES TEGENOVER 'GEVEN' AAN HET LAND VAN HERKOMST	43
7. CONCLUSIE	45
8. DISCUSSIE	48
9. PROCES-EVALUATIE	50
LITERATUURLIJST	52
BIJLAGEN	54
1. INTERVIEWLIJSTEN	54
2. GEDEELTELIJK UITGEWERKT INTERVIEW	57
3. LABELLINGSSYSTEMEN	59

I. INLEIDING

De aanleiding voor dit onderzoek is de WeShare-campagne van IntEnt en Hivos (www.weshareholders.eu). Deze campagne wordt gevoerd met EU-subsidie en heeft als doel om tweede generatie migranten aan te zetten tot duurzamer geefgedrag aan het land van herkomst. Helaas is de WeShare-campagne nog niet erg goed aangeslagen bij de doelgroep. Het blijkt moeilijk te zijn om de gewenste doelgroep te bereiken en er volgen dan ook weinig reacties op de internetsite en het overige campagnemateriaal.

Hivos en IntEnt willen nu graag meer inzicht in de doelgroep, tweede generatie migranten in Nederland, om zo de campagne beter aan te laten sluiten en de effectiviteit ervan te vergroten. Het is hierom gewenst om erachter te komen wat de denkwijzen van de tweede generatie migranten zijn met betrekking tot het land van herkomst en 'geven'. De WeShare-campagne heeft als doel tweede generatie migranten aan te zetten tot duurzamer geefgedrag. Dit onderzoek zal echter de discussie over wat duurzaam geefgedrag precies inhoudt, buiten beschouwing laten. Er zal ingegaan worden op het daadwerkelijke geefgedrag van tweede generatie migranten in Nederland en op de attitudes die dit geefgedrag verklaren.

De onderzoeksvraag die gesteld wordt, is daarom als volgt:

In hoeverre 'geven' tweede generatie migranten aan hun land van herkomst en door welke attitudes kan dit worden verklaard?

Het bestuderen van het geefgedrag van tweede generatie migranten en de attitudes die daaraan ten grondslag liggen is erg interessant, aangezien hier heel weinig onderzoek naar is gedaan. Onderzoek naar geefgedrag in Nederland in het algemeen is al erg beperkt. Initiatieven als 'Geven in Nederland', een onderzoeksgroep speciaal gericht op geefgedrag in Nederland, en losstaande onderzoeken in opdracht van het NCDO zijn vrijwel het enige relevante materiaal met betrekking tot dit onderwerp. Echter, specifieke aandacht voor het geefgedrag van tweede generatie migranten is ook in deze onderzoeken schaars. Onderzoek van Carabain (2008b) geeft een kleine indicatie van het geefgedrag van deze groep, maar richt zich ook niet in zijn geheel op enkel de tweede generatie.

Verder is het zo dat internationaal onderzoek naar tweede generatie migranten zich niet vaak richt op geefgedrag, maar vooral op integratie, assimilatie, transnationalisme en de verbanden hiertussen. Zie hiervoor werk van Portes (2009), tijdschriften als *Migrantenstudies* en *Ethnic and Racial Studies*. De rol die het land van herkomst speelt in het leven van tweede generatie migranten en de houding die zij hier tegenover hebben, komt weinig aan de orde.

Daarnaast wordt ook veel geschreven over het ontwikkelingspotentieel van migratie en de afnemende inzet van de tweede generatie (Castles & Delgado Wise, 2008a; Haas, de, 2003; Lee, 2004; Portes, 2009). Diepgaand onderzoek naar de redenen die ten grondslag liggen aan deze afnemende steun ontbreekt echter.

Dit rapport zal inzicht geven in het geefgedrag van tweede generatie migranten in Nederland, maar vooral ook in de attitudes die ten grondslag liggen aan het daadwerkelijke geefgedrag. De focus zal liggen op de rol van het land van herkomst in het leven van de tweede generatie migrant, in plaats van op de rol van het ontvangstland in het leven van de tweede generatie migrant. In hoeverre voelt een tweede generatie migrant zich nog verbonden met het land van herkomst en voelt hij/ zij zich geroepen om bij te dragen aan de ontwikkeling van het land van herkomst? Dergelijke vragen zullen aan de orde komen in dit onderzoek. Op die manier kan dit rapport een waardevolle toevoeging zijn op de schaarse hoeveelheid reeds bestaande literatuur en hopelijk een aanzet zijn tot verder onderzoek naar dit onderwerp.

Het rapport zal beginnen met een uiteenzetting van de relevante theorieën waarin het onderzoeksonderwerp is ingebed, *het theoretisch kader*. Dit kader zal de concepten en variabelen naar voren brengen die in dit onderzoek onderzocht worden. Deze concepten en variabelen en hoe deze te meten, zullen toegelicht worden in de *operationalisering en deelvragen*. Verder zal in dit hoofdstuk de onderzoeksvraag uiteengezet worden in deelvragen.

Hierna zal begonnen worden met het oorspronkelijke onderzoek. Na de verantwoording van de onderzoeksopzet en de gehanteerde onderzoeksmethoden in *opzet en uitvoering*, zullen de resultaten in hoofdstuk 5 op een levendige wijze uiteengezet worden. Hierop volgt in hoofdstuk 6 een vergelijking met de literatuur uit het theoretisch kader en waar nodig nieuwe literatuur. Op basis daarvan volgen de *conclusie* en *discussie* in respectievelijk hoofdstuk 7 en 8. In de discussie zal ingegaan worden op de geldigheid en toepasbaarheid van de resultaten van dit onderzoek en er zullen aanbevelingen gedaan worden voor verder onderzoek. Uiteindelijk zal het rapport afsluiten met een persoonlijke evaluatie van het onderzoeksproces in hoofdstuk 9.

2. THEORETISCH KADER

2.1 MIGRATIE EN ONTWIKKELING

Migranten onderhouden in meer of mindere mate contact met (de cultuur van) het land van herkomst. De invloed die dit contact heeft op de herkomstlanden is sinds een paar jaar erg actueel. Er gaat veel aandacht uit naar het ontwikkelingspotentieel van migratie. Dat migratie bijdraagt aan positieve ontwikkeling in het zendende land is echter niet vanzelfsprekend. Migratie kan op veel positieve, maar ook zeker op veel negatieve manieren bijdragen aan de ontwikkeling van het land van herkomst. Castles en Delgado Wise (2008b) suggereren om die reden dat het 'koppel' Migratie & Ontwikkeling beter vervangen kan worden door Migratie & "Sociale transformatie". De effecten van die transformatie kunnen vervolgens bekritiseerd en bediscussieerd worden. Maar op dit moment is het zo dat de relatie tussen migratie en ontwikkeling alles behalve vast ligt. Zo noemt Ellerman in een World Bank Report, geciteerd uit Castles en Delgado Wise (2008b, p. 8), het verband tussen migratie en ontwikkeling "unsettled and unresolved". Dit stuk zal een kort overzicht geven van de discussies die er bestaan omtrent dit thema.

In eerste instantie wordt migratie vaak in verband gebracht met ontwikkeling door de grote bedragen die door migranten naar huis worden gestuurd, remittances genoemd. Jaarlijks sturen migranten wereldwijd ongeveer een bedrag van \$443 miljard terug naar hun land van herkomst. \$338 miljard hiervan gaat naar ontwikkelingslanden (World Bank Group, 2010). In Europa werd in 2008 een bedrag van €32 miljard teruggezonden door migranten. In 2004 was dat 'nog maar' €19,4 miljard (European Neighbourhood and Partnership Instrument, 2010). Het is echter te kort door de bocht om te denken dat dit gehele bedrag bijdraagt aan de ontwikkeling van die landen.

Als argument tegen de duurzaamheid van remittances wordt vaak gezegd dat deze vooral gespendeerd worden aan consumptieve goederen. Deze uitgaven dragen niet bij aan duurzame ontwikkeling van de economie, omdat het geen lange termijn investeringen zijn. Het geld wordt gelijk opgemaakt en de ontvangers van de remittances worden afhankelijk van dit binnenkomende geld (Chami, 2005&2008). Remittances kunnen zelfs de productiviteit van een land achteruit doen gaan, omdat mensen hun inkomen vervangen door remittances (Azam & Gubert, 2006). Remittances zouden daarnaast de ontwikkeling van een land juist kunnen vertragen; ontvangers van remittances in ontwikkelingslanden zouden minder snel geneigd zijn hun overheid te proberen te veranderen, omdat ze nu toch genoeg geld hebben om rond te komen (Chami, 2005).

Hier kan allereerst tegenin gebracht worden dat mensen door remittances de juiste middelen kunnen verzamelen om op te staan tegen hun overheid en juist op die manier voor verandering kunnen zorgen. Verder wordt door de voorstanders van remittances gepleit dat dit geld juist wel in het land blijft. Het wordt meestal niet direct in duurzame investeringen

gestopt, maar heeft wel degelijk in de toekomst een duurzame bijdrage aan de ontwikkeling van het land. Door remittances kunnen ouders namelijk schoolgeld voor hun kinderen betalen of medische kosten vergoeden. Remittances dragen op die manier bij aan het 'human capital' van een land (Anderson et al., 2005; Page, 2006; Stark, 1991). Daarnaast wordt het grote voordeel van remittances vooral gezien in het feit dat het om 'private-to-private cash flows' gaat (Page, 2006). Hierdoor is er geen sprake van 'red tape', oftewel geen strijkstok en bereikt het direct degenen die het nodig hebben.

Naast het verduurzamen van remittances zijn er nog een aantal andere punten waarop migratie van invloed is op en/ of bij kan dragen aan de ontwikkeling van de zendende landen. De nadruk ligt daarbij vooral op de sociaal economische gevolgen van migratie.

Allereerst is de vorm van migratie van invloed op de ontwikkeling van het land van herkomst. Als het gaat om de vorm van migratie dan gaat het vooral om de duur van de periode die migranten spenderen in een ontvangstland. Is het definitieve migratie dan heeft dit minder vaak positieve effecten op het land van herkomst. Juist bij circulaire migratie kan migratie veel bijdragen aan de ontwikkeling van het land van herkomst. Circulaire migratie houdt in dat mensen migreren, tijdelijk verblijven in het ontvangstland, zich ontwikkelen in het ontvangstland en met dat kapitaal na relatief korte periode terugkeren naar het land van herkomst (Internationale Organisatie voor Migratie in Nederland, 2008). Op die manier zijn ze van grote waarde voor het herkomstland en dit is dan ook één van de manieren van migratie die een positieve bijdrage levert aan de ontwikkeling in het land van herkomst. Men spreekt hierbij ook van remittances die door de migranten terug naar het land van herkomst worden gestuurd, maar dit zijn de zogenaamde 'social-remittances' (Castles & Delgado Wise, 2008b). Door het opgebouwde sociale kapitaal in het ontvangstland, zoals een opleiding, netwerk of werkervaring, kunnen de migranten bijdragen aan de sociaal economische ontwikkeling in het land.

Naast circulaire migratie, waarbij mensen terugkeren na een bepaalde periode is er ook definitieve migratie. In het geval van hoogopgeleide migranten, gaat het in dat geval vaak over 'brain-drain'. Hoogopgeleide mensen verlaten het land van herkomst definitief om te gaan werken in een ander, meestal al verder ontwikkeld land. Hierdoor ontstaat in de zendende landen een groot tekort aan hoogopgeleid personeel. Doordat het voor hoogopgeleide personen in ontwikkelingslanden altijd voordeliger is om te werken in een verder ontwikkeld land, blijft migratie bestaan en draagt het door het fenomeen 'brain-drain' negatief bij aan de ontwikkeling van het zendende land (Portes, 2009). Dit komt ook voor in onderzoek van de Haas (2003) naar de gevolgen van migratie in de Todgha vallei in Zuid-Marokko. De Todgha vallei is door internationale migratie op veel sociaal economische manieren sterk ontwikkeld. Door het ontwikkelen van de migranten zelf blijven de 'incentives' om te emigreren echter bestaan. De migranten hebben hun ambities aangepast aan Europese standaarden en aan die behoeften kan de Todgha vallei (nog) niet voldoen. Hierdoor blijven de gigantische migratiestromen in stand.

Echter er blijkt uit onderzoek dat hoogopgeleide migranten die goed integreren in het ontvangstland, transnationaal actief worden en op die manier hun land van herkomst ondersteunen. Op die manier en helemaal in combinatie met een circulaire vorm van migratie, kan juist de migratie van hoogopgeleide personen voor ontwikkeling zorgen in het land van herkomst. Om deze vorm van migratie te realiseren is actief overheidsbeleid in zowel het ontvangende als het zendende land en een bepaalde mate van institutionele infrastructuur nodig, enkel op die manier kan migratie zijn ontwikkelingspotentieel waarmaken (Portes, 2009). Dit is echter erg kort door de bocht, aangezien er geen eenduidigheid bestaat over hoe dat overheidsbeleid er dan daadwerkelijk uit zou moeten zien. In de literatuur wordt hevig bediscussieerd wat doeltreffend overheidsbeleid zou zijn om migratie bij te laten dragen aan ontwikkeling. Een beleidsvoering ingesteld op remittances zou goed inspelen op de potentie van het teruggestuurde geld, maar het land zou daardoor juist structureel afhankelijk worden van haar migranten en op die manier verdere emigratie alleen maar stimuleren (Castles & Delgado Wise, 2008b). Daar komt bij dat overheden van zendende landen al veel manieren van beleid hebben uitgetoetst om migratie bij te laten dragen aan ontwikkeling, maar dat er te weinig onderzoek naar die vormen van beleid is gedaan om te zeggen wat voor beleid het meest effectief is (Castles, 2008).

Als laatste is het veranderingspotentieel van migratie van belang. In hoeverre veranderen de systemen in een zendend land ten goede als gevolg van migratie en de activiteiten van migranten? Bij grote hoeveelheden remittances kan het zo zijn dat de 'incentive' voor overheden wegvalt om hun bevolking goed op te leiden en mogelijkheden te bieden om zich te ontwikkelen. Als de remittances voor zoveel zekerheid zorgen dat ze als een soort verzekering gebruikt kunnen worden door de bevolking, maar in meer of mindere mate ook door de overheid zelf, dan kunnen diezelfde remittances de ontwikkeling van het land belemmeren. Een land wordt afhankelijk van zijn emigrerende burgers, en zal daardoor veel minder snel acties ondernemen om de migranten 'thuis' te houden. Juist het 'thuis' houden van de migranten en het zorgen voor ontwikkelingsmogelijkheden voor hen zijn de veranderingen die noodzakelijk zijn voor structurele armoedevermindering (Portes, 2009). Ook is het zo dat degenen die migreren vaak degenen zijn die in hun 'productieve' jaren zijn, waardoor ze veel bijdragen op de arbeidsmarkt, en zoals Castles (2008) het noemt, de "agents of change" zijn. Zij zijn de groep die het meeste invloed heeft op de regering van een land en met het ontbreken van deze groep heeft de regering minder druk om daadwerkelijk bestaand beleid te veranderen. De Haas (2003) geeft in zijn onderzoek in de Todgha vallei aan dat migratie zeker voor verandering heeft gezorgd, maar dat migratie op zichzelf niet voor de fundamentele en structurele veranderingen kan zorgen die nodig zijn voor ontwikkeling. Ook hier wordt weer de noodzaak van goed overheidsbeleid benadrukt.

Migratie kan dus wel degelijk een ontwikkelingspotentieel hebben, maar dit ontwikkelingspotentieel is erg afhankelijk van de omstandigheden waaronder en de manieren waarop migratie plaatsvindt. Om migratie bij te laten dragen aan de ontwikkeling van de zendende landen is een actieve rol van de migranten en van de overheden noodzakelijk (Internationale Organisatie voor Migratie in Nederland, 2008; Portes, 2009). Hoe die rol er echter precies uit zou moeten zien om migratie bij te laten dragen aan ontwikkeling is nog

vrij onduidelijk, uit een vergelijking van vijf grote emigratie landen concludeert Castles (2008) zelfs dat de praktijk op dit moment te complex is om daar enig zinnig antwoord op te kunnen geven.

2.2 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HUN GEEFGEDRAG

Allereerst is het van belang wat er verstaan wordt onder geefgedrag. Zoals in de paragraaf hiervoor uiteen werd gezet zijn remittances slechts één onderdeel van het ontwikkelingspotentieel van migratie. Met geefgedrag wordt enkel op dit ene financiële, onderdeel van het ontwikkelingspotentieel van migratie gedoeld. Het overstijgt het begrip remittances echter. Waar er bij remittances enkel wordt gedoeld op het geld dat migranten naar familie en vrienden terugsturen, wordt er bij geefgedrag gedoeld op al het geld dat naar het land van herkomst of goede doelen wordt gestuurd, ongeacht de ontvanger. De ontvanger kan dus ook een stichting of een organisatie zijn.

In de literatuur over tweede generatie migranten blijkt dat het geefgedrag van tweede generatie migranten naar het land van herkomst afneemt vergeleken met het geefgedrag naar het land van herkomst van de eerste generatie. De tweede generatie onderhoudt minder banden met het land van herkomst en stuurt minder geld terug naar het land van herkomst (Gowricharn, 2004; Ham, 2008; Lee, 2004). Hieronder volgt een overzicht van factoren die uit de literatuur naar voren komen, waar het geefgedrag van de tweede generatie migranten van afhangt.

Allereerst is een nauwe band met familie en vrienden in het land van herkomst vaak een aanleiding voor actief geefgedrag van zowel de eerste als de tweede generatie. Een hechte band van de eerste generatie met familie en vrienden in het land van herkomst en het geefgedrag dat daarmee gepaard gaat, is echter geen garantie voor de band die de tweede generatie met het land van herkomst heeft en het geld dat zij terugsturen. De tweede generatie Surinamers in Nederland staan heel anders tegenover het steunen van hun land van herkomst dan hun ouders (Ham, 2008). Over het algemeen blijkt echter dat ook naarmate de eerste generatie migranten langer in Nederland woont, de banden met het land van herkomst verslappen en er minder geld wordt teruggestuurd. Zeker als familie en vrienden uit het land van herkomst ook overkomen naar Nederland of als er gemengde huwelijken plaatsvinden (Gowricharn, 2004). Het geefgedrag van migranten verschilt na 15 jaar in het ontvangstland haast niet meer met dat van de autochtone inwoners (Carabain, 2008a). Dit laat dus zien dat de nauwe band met familie en vrienden in het land van herkomst een grote rol speelt in het geefgedrag, maar dat deze nauwe band bij de tweede generatie vaak niet meer bestaat.

Verder is een positieve houding van de tweede generatie tegenover het steunen van het land van herkomst bevorderend in het geefgedrag. Als het terugzenden van geld en/of goederen niet als last wordt ervaren, blijven tweede generatie migranten eerder geneigd dit geefgedrag

in stand te houden. Uit onderzoek van Lee (2004) komt naar voren dat kinderen van immigranten hun ouders vaak hebben zien ploeteren om geld terug te kunnen sturen en daarbij het idee hebben dat het toch niet voor verandering heeft gezorgd. Dit zorgt er volgens Lee voor dat de tweede generatie migranten minder geneigd zijn om zelf hun land van herkomst te gaan steunen.

Als laatste komt uit de literatuur naar voren dat het bevorderend voor het geefgedrag is als de tweede generatie migranten zich nog onderdeel voelen van de cultuur en de samenleving van het land van herkomst. Als zij zich welkom voelen in hun land van herkomst zijn ze eerder geneigd in actie te komen. Er kan echter op basis van de literatuur verwacht worden dat dit niet vaak het geval is. De etniciteit van tweede generatie migranten brokkelt af, omdat zij steeds meer assimileren in de cultuur van het ontvangstland (Gowricharn, 2004; Lee, 2004; Portes, 2005). Ze verliezen de moedertaal en -cultuur en worden daardoor niet meer als 'echte' inwoners van het land van herkomst gezien door de inwoners van het land van herkomst. Tweede generatie migranten voelen zich hierdoor vaak niet welkom en ervaren dit als een obstakel als ze willen helpen (Ham, 2008; Lee, 2004).

Bijnaar geeft aan dat, als gevolg van dit laatste punt, de tweede generatie migranten eerder geneigd zijn hun geld te geven aan overkoepelende hulporganisaties om op die manier bij te dragen aan de ontwikkeling van hun land van herkomst (2004). Dit wordt ook ondersteunt door onderzoek van Carabain (2008b) naar het geefgedrag van migranten in Nederland. Zij legt daarbij echter geen link tussen het steunen van goede doelen en het land van herkomst. In het onderzoek van Ham (2008) blijkt echter dat dit niet het geval is bij Surinaamse tweede generatie migranten en ook andere literatuur wijst erop dat migranten niet gelijk voor overkoepelende organisaties kiezen als alternatief voor remittances. Zij richten zich eerder op hun plaats in de samenleving van het ontvangende land en de andere migranten in die samenleving om op die manier de banden met het land van herkomst te onderhouden en de culturele en etnische identiteit levend te houden (Gowricharn, 2004; Lee, 2004; Portes, 2009).

2.3 TRANSNATIONALISME

Veel van de factoren die invloed hebben op het geefgedrag van de tweede generatie migranten hebben te maken met hun banden met het land van herkomst. Als de banden met het land van herkomst nog erg sterk zijn, blijken tweede generatie migranten eerder geefgedrag aan dit land te vertonen dan wanneer er geen sterke banden met het land van herkomst zijn. Of er echter sprake is van een hechte band, heeft alles te maken met de mate van transnationalisme en wat men onder transnationalisme verstaat.

Als het gaat om de banden met het land van herkomst en hoe die door de generaties heen in stand worden gehouden door migranten, komen er uit de literatuur twee stromingen naar voren die dit verloop voorspellen. Allereerst is er een stroming die totale assimilatie in het

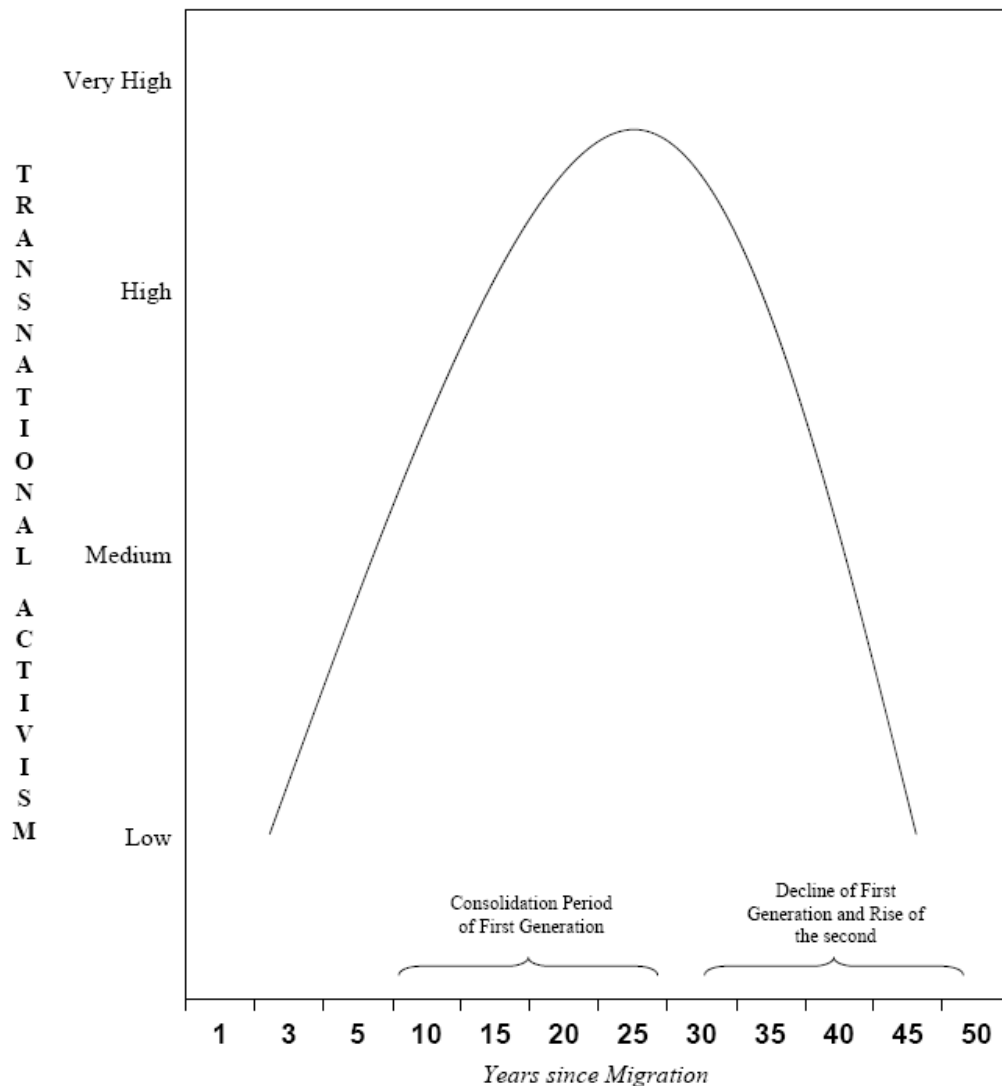
ontvangstland voorspelt. Door totale assimilatie brokkelt het contact met het land van herkomst in de loop van de tijd steeds verder af. Daar tegenover staat een stroming die zegt dat het tegenwoordig niet meer noodzakelijk is om totaal te assimileren in de cultuur van het ontvangstland. Door de nieuwe technologische ontwikkelingen is het mogelijk voor migranten om er een transnationale levenswijze op na te houden. Hierbij kunnen ze én participeren en gedeeltelijk assimileren in de ontvangstcultuur én de cultuur van hun ontvangstland in stand houden en actief zijn in die cultuur en gemeenschap.

Bij beide stromingen komt naar voren dat nationaliteit en de omvang van de broncultuur een grote invloed hebben op de mate van assimilatie en de mate van transnationalisme (Gowricharn, 2004; Haller & Landolt, 2005). Dit in tegenstelling tot wat het geval is bij het geefgedrag van migranten. Hierbij blijkt nationaliteit niet zo'n grote rol te spelen (Carabain, 2008b).

De theorie van volledige assimilatie is een logische verklaring voor het afnemen van de steun van tweede generatie migranten aan hun land van herkomst in vergelijking met de eerste generatie. De theorie berust vooral op de integratie van Europeanen in de Amerikaanse samenleving na de Tweede Wereldoorlog. Portes en Rumbaut (2005) zeggen hierover dat de kinderen van immigranten geleidelijk hun moedertaal en -cultuur opgaven en in zo'n mate integreerden in de Amerikaanse samenleving dat hun etnische afkomst alleen een bijkomstigheid was. Bij de derde generatie was de moedertaal enkel nog een verre herinnering aan de etnische afkomst. Portes en Rumbaut (2005) zijn van mening dat tegenwoordig dezelfde theorie nog steeds opgaat. De uitkomsten van dit verschijnsel verschillen alleen doordat er nu mogelijkheden zijn voor transnationalisme. Portes (2009) merkt daarbij op dat het transnationalisme vooral een verschijnsel is dat bij eerste generatie migranten voorkomt, zie figuur 2.3.1. Volgens hem is het transnationalisme dus niet logischerwijze een argument tegen volledige assimilatie, aangezien het in de loop van de generaties afneemt. Tweede generatie migranten richten zich vooral op de situatie in de ontvangstcultuur en de identiteit die ze daar innemen. Hun banden met het land van herkomst hebben geen directe relevantie in hun dagelijks leven. Juist het assimileren in de ontvangstcultuur is van belang voor tweede generatie migranten (Portes, 2009).

Figuur 2.3.1 Transnationalisme als eerste generatie eigenschap

Figure 1. The rise and fall of immigrant transnational organizations



Portes, 2009, p.12 I

Transnationalisme is door de toegenomen technologische mogelijkheden een verschijnsel dat steeds meer manieren biedt aan migranten om contacten met hun land van herkomst te onderhouden. Het gaat om activiteiten van migranten die betrekking en effect hebben op hun land van herkomst, terwijl ze woonachtig zijn in het ontvangstland (Portes, 2009; Haller & Landolt, 2005). Dit gebeurt op allerlei niveaus; onder andere religieus, civiel en politiek (Haller&Landolt, 2005). Zeker de tweede generatie migranten zouden door hun technologische voorsprong op hun ouders op deze manier makkelijker en dus sneller contact onderhouden met het land van herkomst (Gowricharn, 2004).

Uit onderzoek blijkt echter dat slechts een klein percentage actief is. Portes (2009) heeft het over 20% van de eerste generatie. Rumbaut (2002) heeft het over slechts 2,4% van de eerste generatie die transnationaal actief is. Bij de eerste generatie groeit het transnationalisme naarmate er sprake van betere integratie is. Uit onderzoek blijkt echter dat hoe beter de

integratie van tweede generatie migranten is, hoe minder transnationaal actief ze zijn (Portes, 2009). Haller & Landolt (2005) laten in een onderzoek naar de tweede generatie migranten in Miami zien dat negatieve assimilatie in de ontvangstcultuur positieve gevolgen heeft voor het transnationalisme van die groep. Dit zou juist de assimilatie theorie onderschrijven.

Volgens Gowricharn (2004) is er echter een groot verschil tussen transnationaal actief zijn en transnationale banden onderhouden. Volgens hem beperken vele onderzoeken zichzelf doordat ze zich enkel richten op de transnationale activiteiten die effect hebben op het land van herkomst. Gowricharn (2004) brengt naar voren dat een heel groot deel van de tweede generatie migranten transnationaal actief is, maar enkel in de privé sfeer. Er volgen dus geen activiteiten gericht op het land van herkomst uit het transnationale contact. Het land van herkomst is wel degelijk van invloed op het leven van de tweede generatie migrant als het gaat om identiteitsvorming en een 'sense of belonging'. Maar de banden die met het land van herkomst worden onderhouden hebben geen effect op dit land of op het ontvangstland.

Daarom introduceert Gowricharn, naast het land van herkomst en het ontvangstland de 'third space'. In deze 'third space' versmelten de culturen van het ontvangstland en het land van herkomst. Ook Haller&Landolt (2005) geven dat aan in hun onderzoek. De activiteiten richten zich vooral op de identiteitsvorming in de ontvangstmaatschappij, en zijn voor het grootste deel gericht op de persoonlijke ontwikkeling van de tweede generatie migrant. Tweede generatie migranten leggen contact met diaspora over de hele wereld en creëren op die manier een mengvorm van de ontvangstculturen en de cultuur van het land van herkomst. De transnationale activiteiten zijn enkel gericht op deze 'third space' en hebben dus geen effect op het land van herkomst of het ontvangstland (Gowricharn, 2004). Volgens de strikte definitie van transnationalisme, zoals Portes (2009) en Haller & Landolt (2005) die hanteren, zouden die activiteiten dus niet meer onder transnationalisme vallen. Volgens Gowricharn (2004) zijn dit soort activiteiten net zo goed transnationalisme.

De tweede generatie onderhoudt dus nog wel degelijk banden met het land van herkomst, maar deze banden zijn voor een groot deel passief, dat wil zeggen; ze hebben geen effect op het land van herkomst. Het verschil tussen transnationalisme en assimilatie van de tweede generatie migranten wordt door deze benadering steeds kleiner. De banden met het land van herkomst zijn geen garantie (meer) voor actieve ondersteuning van het land van herkomst.

2.4 DE TWEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HET ONTWIKKELINGSPOTENTIEEL

Na het uiteenzetten van het ontwikkelingspotentieel van migratie en het geefgedrag en transnationalisme van tweede generatie migranten, kan er het een en ander gezegd worden over de rol die tweede generatie migranten kunnen spelen in de ontwikkeling van hun land van herkomst.

Ten eerste heeft de tweede generatie een voorsprong als het gaat om technische kennis en kunnen zij op transnationaal niveau een grote rol innemen (Gowricharn, 2004). Via transnationale organisaties kunnen migranten vanuit de ontvangstlanden druk uitoefenen op de overheden van de landen van herkomst. Als een overheid zich openstelt voor deze groep, kan dit voor veel verandering zorgen in het beleid dat gevoerd wordt (Portes, 2009).

Daarnaast zijn tweede generatie migranten in de meeste gevallen hoger opgeleid dan hun ouders en kunnen op die manier meer bieden voor hun land van herkomst. Als zij terugkeren naar het land van herkomst dan is dit vaak vroeg in hun carrière. Ze keren wel in minder grote aantallen terug dan hun ouders, maar doordat ze meer sociaal en professioneel kapitaal meenemen, bieden ze een groter ontwikkelingspotentieel voor hun land van herkomst (Potter & Conway, 2008). Als tweede generatie migranten migreren naar het land van herkomst wordt dat 'rootmigration' genoemd (Ham, 2008).

Waar de eerste generatie vooral geld terug stuurde naar familie en vrienden, heeft de tweede generatie veel minder banden met de familie en vrienden in het land van herkomst. De trend die in verschillende onderzoeken naar voren komt is dat de tweede generatie eerder geneigd is overkoepelende hulporganisaties te steunen (Bijnaar, 2004; Carabain, 2008b). Deze organisaties werken systematisch aan armoedevermindering en op die manier kunnen remittances verduurzaamd worden door de tweede generatie.

De grote toevoegende waarde van tweede generatie migranten is vooral hun vermogen om het veranderingspotentieel van migratie waar te maken. Door hun kennis, ervaring en (transnationaal) netwerk bieden zij grote ontwikkelingsmogelijkheden voor hun land van herkomst. Het is aan de overheden van zowel de zendende landen als de ontvangende landen om deze groep te motiveren om zich in te zetten voor hun land van herkomst.

2.5 MIGRANTEN IN NEDERLAND

2.5.1 DE HUIDIGE SITUATIE

Woonden er in 1972 in totaal nog maar 1,2 miljoen allochtonen in Nederland, waarvan slechts 160 duizend niet-westers (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2003). Op dit moment wonen er in Nederland ongeveer 3,2 miljoen immigranten. Hiervan is 10,8 % niet-westers. Met niet-westerse immigranten wordt er bedoeld op de groep migranten die uit Suriname, Marokko, Afrika (exclusief Marokko), Azië (exclusief Japan en Indonesië), Turkije, de Nederlandse Antillen, Aruba of Latijns-Amerika komt (Garssen & van Duin, 2009). De personen die in dit onderzoek worden onderzocht hebben allemaal een niet-westerse afkomst². Omdat dit onderzoek zich richt op tweede generatie migranten uit die landen zal

² Voor verantwoording van deze selectie zie hoofdstuk 4.1.

er nu vooral ingegaan worden op de eigenschappen van deze groepen immigranten. Bij immigranten, vaak allochtonen genoemd, wordt er onderscheid gemaakt tussen de eerste generatie immigranten en de tweede generatie. Elke eerste generatie immigrant heeft minimaal één ouder uit het buitenland en is zelf ook in het buitenland geboren. De tweede generatie migrant heeft ook minimaal één ouder die in het buitenland is geboren, maar is zelf in Nederland geboren of voor zijn of haar zesde naar Nederland gekomen (Hooghiemstra, 2003). Om het land van herkomst van een tweede generatie migrant te bepalen, wordt er gekeken naar het land waar de moeder vandaan komt. Als de moeder echter in Nederland is geboren, wordt er gekeken naar het land van herkomst van de vader. In Nederland is 42% van de niet-westerse migranten een tweede generatie migrant, het gaat in totaal om 460 duizend personen (Garssen & van Duin, 2009).

Tabel 2.5.1 laat een overzicht zien van de hoeveelheid eerste en tweede generatie migranten per herkomstland in Nederland. Hierbij valt het allereerst op dat bij de groep Marokkaanse, Turkse en Surinaamse immigranten de omvang van de tweede generatie veel groter is, namelijk zo goed als gelijk aan die van de eerste generatie, dan de omvang van de tweede generatie Afrikaanse migranten. De migratiegeschiedenis en migratiepatronen spelen hierbij hoogstwaarschijnlijk een grote rol, hier zal later in dit hoofdstuk meer aandacht aan besteed worden. Door het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt in deze tabel geen onderscheid gemaakt in de specifieke Afrikaanse landen van herkomst. In ander onderzoek is dit echter wel gedaan en om een gespecificeerder beeld te geven van Ghanese en Ethiopische eerste en tweede generatie migranten in Nederland volgt hier in de tabellen 2.5.2 en 2.5.3 ook een overzicht van.

Tabel 2.5.1 Overzicht aantallen eerste en tweede generatie migranten naar afkomst in Nederland

Aantal niet-westerse en westerse allochtonen op 1 januari		
2009		
x 1 000		
Totale bevolking		16 481
Autochtonen		13 200
Niet-westers	1e generatie	1 031
	2e generatie	772
	totaal	1 803
Westers	1e generatie	628
	2e generatie	850
	totaal	1 478
Turkije	1e generatie	195
	2e generatie	182
	totaal	377
Marokko	1e generatie	166
	2e generatie	174
	totaal	340
Suriname	1e generatie	185
	2e generatie	153
	totaal	338
Ned. Antillen en Aruba	1e generatie	80
	2e generatie	55
	totaal	134
Afrika	1e generatie	123
	2e generatie	78
	totaal	201

Garssen & van Duin, 2009, p. 21 |

Tabel 2.5.2 Overzicht aantallen eerste en tweede generatie Ghanese migranten in Nederland

	Periode	Totaal bevolking	Eerste generatie allochtonen	Tweede generatie allochtonen
Ghana	2005	19 108	11 977	7 131
	2006	18 537	11 223	7 314
	2007	19 437	12 102	7 335

Carabain, 2008b, p. 9 |

Tabel 2.5.3 Overzicht aantallen eerste en tweede generatie Ethiopische migranten in Nederland

	Totaal		1e generatie		2e generatie	
	Ethiopiërs	Eritreërs	Ethiopiërs	Eritreërs	Ethiopiërs	Eritreërs
1996	7.978	164	6.438	144	1.540	20
1997	8.264	189	6.565	167	1.699	22
1998	8.460	243	6.573	214	1.887	29
1999	8.696	306	6.599	271	2.097	35
2000	8.997	359	6.703	312	2.294	47
2001	9.392	444	6.906	383	2.486	61
2002	9.783	543	7.149	462	2.634	81
2003	10.120	655	7.386	553	2.834	102
2004	10.236	712	7.233	589	3.003	123
2005	10.292	794	7.147	645	3.145	149

Heelsum & Hessels, 2006, p.56 |

2.5.2 VERWACHTINGEN MET BETREKKING TOT IMMIGRATIE EN DE TWEEDE GENERATIE

In de allochtonenprognose 2008-2050 van het CBS wordt geschat dat er de komende jaren jaarlijks ongeveer 117 duizend immigranten in Nederland zullen komen (Garssen & Duin, 2009). Dit aantal heeft de afgelopen jaren beduidend lager gelegen, maar lag voor 2002 juist veel hoger op een aantal van 130 duizend immigranten per jaar. Onder andere door asiel- en immigratiebeleid is het aantal immigranten per jaar gedaald in de jaren 2002-2005. Sinds 2006 is het weer aan het aantrekken, voornamelijk door het toenemen van arbeidsmigratie, hieronder vallen ook studenten die tijdelijk in Nederland verblijven voor het behalen van een diploma (Nicolaas, 2007). Door de stagnatie en zelfs afname van het jaarlijkse aantal immigranten in de afgelopen jaren is het aantal eerste generatie migranten in Nederland de afgelopen jaren stabiel gebleven. Hierdoor is de groep tweede generatie migranten relatief groter geworden. Dit fenomeen zal zich ook de komende jaren voortzetten, waardoor in 2030 het aantal tweede generatie migranten net zo groot zal zijn als het aantal eerste generatie migranten. Deze groep tweede generatie migranten zal ook steeds een groter deel uit gaan maken van de gehele volwassen bevolking in Nederland (Garssen & Duin, 2009; Nicolaas, 2007).

2.5.3 MIGRATIEMOTIEVEN DOOR DE JAREN HEEN

De motieven voor migratie naar Nederland zijn per persoon verschillend en van vele factoren afhankelijk. Echter per bevolkingsgroep zijn er typerende migratiemotieven te onderscheiden. Deze migratiemotieven zijn echter wel veranderd door de jaren heen. Over het algemeen wordt er tegenwoordig een drievoudig onderscheid gemaakt in migratiemotieven.

Allereerst geven Garssen en van Duin (2009) aan dat arbeid en/of opleiding tegenwoordig een belangrijk motief is voor migratie. Hierbij gaat het om personen die naar Nederland migreren om hier te komen werken of studeren. Dit kan zijn voor onbepaalde tijd, maar ook voor een vooraf vastgestelde periode. Het aantal migranten dat voor arbeid of opleiding naar Nederland komt stijgt (relatief) de afgelopen jaren. Vooral uit landen waar asielmigratie eerder nog het meest voorkomende migratiemotief was, zoals Ghana en Ethiopië, is arbeid en/of opleiding nu een snel groeiend motief voor migratie.

Ten tweede is volgmigratie een veel voorkomend motief bij immigranten. Hier gaat het om gezinsvorming of gezinshereniging, waarbij familieleden van de immigrant ook migreren naar Nederland. Opvallend is dat dit motief voor migratie tegenwoordig voornamelijk groeit als gevolg van de gezinsvorming van tweede generatie Turkse en Marokkaanse migranten. Zo vindt 60% van de Turkse tweede generatie zijn of haar huwelijkspartner in Turkije. Dit fenomeen zal zich de komende aantal jaren blijven voordoen omdat de tweede generatie alleen maar zal groeien (Nicolaas, 2007).

Ten derde is asielmigratie nog een van de belangrijkste motieven voor migranten om naar Nederland te komen. Hierbij gaat het om personen die naar Nederland komen en asiel aanvragen om andere redenen dan arbeid of gezinsvorming/-hereniging.

Door de jaren heen is er echter niet altijd sprake geweest van deze drie migratiemotieven. De eerste migranten in de moderne geschiedenis van Nederland waren de gastarbeiders uit het Middellandse Zeegebied. In dit onderzoek geldt dit migratiemotief voornamelijk voor de landen Marokko en Turkije. Vanaf de jaren '50 kwamen grote stromen migranten naar Nederland uit deze landen om te werken als gastarbeider. Tegenwoordig is arbeidsmigratie, zoals hierboven beschreven, echter het meest voorkomende migratiemotief van immigranten die zich in Nederland vestigen en gaat het nu dus ook op voor migranten uit de andere landen in dit onderzoek: Suriname, Ghana en Ethiopië.

In de moderne geschiedenis van Nederland, is er naast voornamelijk arbeidsmigratie ook sprake geweest van dekolonisatie als motief voor migratie (Carabain, 2008b). Naast de migratie die op gang kwam na de dekolonisatie van Nederlands Indië, kwam er vanaf 1975, het jaar waarin Suriname onafhankelijk werd, een grote stroom immigranten uit Suriname. Zij vestigden zich met grote aantallen in Nederland. Deze aantallen bleven stijgen tot het jaarlijkse aantal immigranten uit Suriname in 1994 stabiliseerde (Carabain, 2008b; Nicolaas, 2007). Dekolonisatie als motief voor migratie gaat in dit onderzoek alleen op voor Suriname. In de moderne geschiedenis kwamen immigranten uit Ghana en Ethiopië vooral als asielmigranten naar Nederland. Deze stroom van asielmigratie begon begin jaren '80, maar

zoals hierboven gezegd komen tegenwoordig ook veel arbeidsmigranten uit deze landen. Bedroeg het percentage asielmigratie uit Afrika in 1995 nog 60%, in 2004 was dat nog slechts 20% (Nicolaas, 2007).

De migratiemotieven van de migranten en de perioden waarin de migratiestromen van de te onderzoeken herkomstlanden begonnen, geven een verklaring voor de grote groep tweede generatie migranten bij Turken, Marokkanen en Surinamers en de relatief kleine groep tweede generatie migranten bij de Ethiopiërs en Ghanezen. De eerste drie migrantengroepen zijn al veel langer en om andere redenen gevestigd in Nederland. De Ethiopiërs en Ghanezen zijn daarentegen relatief laat gekomen en voornamelijk als asielmigranten.

Portes (2009) geeft aan dat de migratiemotieven van migranten een grote rol spelen in hun houding tegenover hun land van herkomst en de mate van assimilatie in het ontvangstland. Naarmate de migratie permanenter is en er met de hele familie of een aanzienlijk deel van de familie en vrienden tegelijk gemigreerd wordt, wordt het contact met het land van herkomst steeds kleiner. Zo zouden asielzoekers veel nauwere banden onderhouden met het land van herkomst dan arbeidsmigranten of migranten die zich na dekolonisatie vestigen in het moederland van de kolonie. Het is zeer interessant voor dit onderzoek of de invloed van de migratiemotieven van de eerste generatie terug te vinden is in de attitudes tegenover (geven aan) het land van herkomst van tweede generatie migranten.

2.6 HET GEEFGEDRAG VAN TWEDE GENERATIE MIGRANTEN IN NEDERLAND

Er is over het algemeen weinig onderzoek gedaan naar het geefgedrag van migranten in Nederland (Carabain, 2008b). Initiatieven als 'Geven in Nederland', een onderzoeksgroep speciaal gericht op geefgedrag in Nederland, en losstaande onderzoeken in opdracht van de NCDO zijn vrijwel het enige relevante materiaal met betrekking tot dit onderwerp. Echter, specifieke aandacht voor het geefgedrag van tweede generatie migranten is ook in deze onderzoeken schaars. De literatuur geeft dus geen allesomvattend overzicht van de praktijk in Nederland. Toch voegt het onderzoek van Carabain (2008b) veel toe aan de kennis over geefgedrag van deze groep (tweede generatie) migranten. Carabain deed onderzoek naar het geefgedrag van migranten in Nederland, waarbij de helft van de respondenten eerste generatie migranten waren en de andere helft tweede generatie. Over het algemeen blijkt uit haar onderzoek dat beide generaties vooral nog remittances sturen als het gaat om filantropie. Hun voorkeur voor de manier van geven wordt hieronder weergegeven in de tabel.

Tabel 2.6.1 Manieren van 'geven' van eerste en tweede generatie migranten in Nederland naar afkomst

Tabel 4.4 Voorkeuren manieren van 'geven'

	Antillianen	Ghanezen	Marokkanen	Surinamers	Turken	Allen
Keuze 1	Geld LvH	Geld LvH	GD Int	Spul LvH	Geld LvH	Geld LvH
Keuze 2	GD Int	Spul LvH	Geld LvH	Spul NL	Spul LvH	Spul LvH
Keuze 3	Spul LvH	GD Int	Spul LvH	GD NL	GD Int	GD Int
Keuze 4	GD NL	GD NL	Geld NL	GD Int	GD NL	GD NL
Keuze 5	Spul NL	Geld NL	GD NL	Geld LvH	Spul NL	Geld NL
Keuze 6	Geld NL	Spul NL	Spul NL	Geld NL	Geld NL	Spul NL

- Geld geven aan familie of naasten in land van herkomst (Geld LvH)
- Spullen geven aan familie of naasten in land van herkomst (Spul LvH)
- Geld geven aan familie of naasten in Nederland (Geld NL)
- Spullen geven aan familie of naasten in Nederland (Spul NL)
- Geld geven aan een goededoelenorganisatie in Nederland (GD NL)
- Geld geven aan een internationale goededoelenorganisatie (GD Int)

Carabain, 2008b, p. 31 |

Opvallend is dat vrijwel alle nationaliteiten het sturen van geld of spullen naar het land van herkomst in de top drie hebben staan. Zeker als het gaat om het daadwerkelijke geven, blijkt dat alle nationaliteiten het grootste deel van het geld dat ze aan filantropie uitgeven, besteden aan het land van herkomst. Carabain geeft aan dat onder de tweede generatie echter wel een voorkeur voor internationale hulporganisaties naar voren komt. Dit blijkt echter (nog) niet uit de voorkeuren voor manieren van geven.

Als laatste belangrijke factor die van invloed is op het geefgedrag van migranten in Nederland komt uit het onderzoek van Carabain naar voren dat dit afhankelijk is van de vraag vanuit het herkomstland. Als er een duidelijke behoefte wordt geuit door familie, vrienden of zelfs de overheid zijn beide generaties migranten eerder geneigd tot actie over te gaan. Ook in het onderzoek van Ham (2008) naar tweede generatie Surinaamse migranten komt dit naar voren.

3. OPERATIONALISERING EN DEELVRAGEN

Het theoretisch kader heeft tot nu toe de theoretische thema's en theorieën naar voren gebracht die relevant zijn voor dit onderzoek. Om nu verder te gaan op de onderzoeksvraag, is het allereerst van belang om deze op te delen in deelvragen. Deze deelvragen geven structuur aan de interviews en de resultaten die daaruit naar voren zullen komen.

De hoofdvraag, waar een antwoord op gezocht wordt door middel van de interviews, is de volgende:

In hoeverre 'geven' tweede generatie migranten aan hun land van herkomst en door welke attitudes kan dit worden verklaard?

De deelvragen die zullen worden gebruikt om antwoord te geven op de onderzoeksvraag zijn de volgende:

4. Hoe ziet het geefgedrag van tweede generatie migranten eruit?
 - a. Wat verstaan ze onder 'geven' (financieel/ niet-financieel)?
 - b. Hoe ziet het geefgedrag eruit?
 - i. Financieel
 - ii. Niet-financieel
5. Wat is de houding van tweede generatie migranten tegenover het land van herkomst?
 - a. Welke attitudes hebben ze tegenover het land van herkomst?
 - b. In welke mate en op wat voor manieren onderhouden ze contact met het land van herkomst en zijn ze transnationaal actief?
6. Wat is de houding van tweede generatie migranten tegenover 'geven' aan het land van herkomst?
 - a. Wat zijn hun attitudes tegenover 'geven' aan het land van herkomst?
 - b. Op basis van welke attitudes 'geven' ze wel en/ of niet specifiek aan het land van herkomst?

Om deze vragen te beantwoorden is operationalisering van de te onderzoeken begrippen noodzakelijk. Op die manier kunnen deze begrippen meetbaar gemaakt worden.

Allereerst is het van belang om het begrip 'geven' te definiëren. Onder dit begrip wordt het ondersteunen van het land van herkomst op financiële en op niet-financiële manieren verstaan. Dit sluit aan op het theoretisch kader waarin het in het algemeen over het ontwikkelingspotentieel van migratie ging, financieel en niet-financieel. Er wordt in dit onderzoek echter wel de nadruk gelegd op het verschil tussen financiële ondersteuning en actieve, niet-financiële ondersteuning. Het is van belang om erachter te komen of de tweede generatie migrant hier verschil in ziet en of hij/ zij eerder geneigd is tot een financiële bijdrage aan het land van herkomst of eerder tot een actieve manier van ondersteuning. In het onderzoek zal dan uitgegaan worden van de definitie die de tweede generatie migranten zelf hanteren. Hierom is er dan ook subvraag 1.a gemaakt. Op basis van de resultaten bij deze subvraag zal de definitie van 'geven' vastgesteld worden voor de rest van het onderzoek.

Om het begrip 'geven' te meten, wordt er echter sowieso een onderscheid gemaakt tussen financiële ondersteuning en niet-financiële ondersteuning. Als het gaat om 'geven' in de vorm van financiële ondersteuning, dan wordt dat op de volgende manieren gemeten:

- hoe vaak (zelden tot nooit, af en toe, regelmatig, vaak) ze hun land van herkomst financieel ondersteunen;
- wie ze financieel ondersteunen; personen, groepen personen, organisaties et cetera, en of dit vaststaat of dat het verschilt per keer;
- of het om constante bedragen gaat, dus elke keer hetzelfde bedrag, of dat het verschilt per gelegenheid.

Als het gaat om 'geven' in de vorm van niet-financiële ondersteuning, dan wordt er daarmee bedoeld op het fysiek actief ondersteunen van het land van herkomst. Hiervoor is een actieve inzet van de tweede generatie migrant essentieel en gaat het vooral om het benutten van het veranderingspotentieel van migratie. Het kan gaan om vrijwilligerswerk, politieke activiteiten in het land van herkomst of via transnationale netwerken, actief zijn in organisaties en/of stichtingen (via transnationale netwerken) of zelfs rootmigration, het migreren van de tweede generatie migranten naar het land van herkomst (Ham, 2008).

De mate van het fysiek actief ondersteunen van het land van herkomst wordt gemeten aan de hand van de frequentie van de activiteiten, op wat voor manieren ze zich inzetten en of dit altijd dezelfde activiteiten zijn.

Daarnaast moet het begrip transnationalisme meetbaar zijn in het onderzoek, omdat hier bij subvraag 2b op wordt ingegaan. De brede definitie zoals Gowricharn (2004) die hanteert,

wordt ook in dit onderzoek gehanteerd. Volgens deze definitie is transnationalisme niet enkel de activiteiten van de (tweede generatie) migranten die effect hebben op het land van herkomst, maar ook de passieve activiteiten die enkel invloed hebben op de 'third space' en de individuele belevingswereld van de (tweede generatie) migrant. Heel breed genomen is het de rol die het land van herkomst speelt in het dagelijks leven van de (tweede generatie) migrant. Hieronder vallen alle banden die met het land van herkomst onderhouden worden, of deze nou actief of passief zijn, via internet, organisaties, familie(bezoeken) of op andere manieren in stand gehouden worden, effect hebben op het land van herkomst, ontvangstland, de 'third space' of enkel de persoon zelf of dat ze vaak of zelden tot nooit aangehaald worden.

Om al deze aspecten te meten en dus de mate van transnationalisme vast te stellen, wordt nagegaan;

- wat voor banden ze met het land van herkomst en de bijbehorende cultuur onderhouden (familie hier/daar, internet, vrienden hier/daar)
- of deze banden actief of passief zijn (volgen er activiteiten uit dit transnationale gedrag die effect hebben op één van de 'spaces'?)
- op welke 'space' dit transnationalisme effect heeft (het land van herkomst, het ontvangstland of de 'third space')
- hoe vaak ze bezig zijn met deze transnationale contacten (zelden tot nooit, af en toe, regelmatig, vaak)

Verder wordt in de interviews op zoek gegaan naar attitudes die het geefgedrag beïnvloeden. Hiervoor zal veel gebruik gemaakt worden van vragen als: welk beeld roept 'geven' aan je land van herkomst bij jou op? Welke betekenis heeft het land van je ouders voor jou hier in Nederland? Welk beeld roept ontwikkeling bij je op? Voel je je aangesproken door ... ? Wat betekent dat dan voor je...? Hierbij gaat het niet over meetbare begrippen, maar wordt vooral geprobeerd inzicht te krijgen in overeenkomende denkwijzen bij tweede generatie migranten. Voor de gehanteerde interviewlijsten of een deel van een uitgewerkt interview zie de bijlagen 1.a, 1.b en 2.

Wel zal nagegaan worden in hoeverre deze attitudes invloed hebben op het geefgedrag. Dit is dus wel degelijk meetbaar, door het vaststellen van verbanden tussen de attitudes en het daadwerkelijke geefgedrag. Om deze verbanden te vinden zullen na afronding en uitwerking van de interviews de belangrijkste attitudes en meningen op een rijtje worden gezet en wordt er gekeken of deze veel, redelijk of weinig tot geen invloed hebben op hun geefgedrag. Daarbij wordt met veel bedoeld dat een bepaalde attitude doorslaggevend is in het geefgedrag; met redelijk dat het invloed heeft maar alleen in combinatie met andere attitudes doorslaggevend is in het geefgedrag; en met weinig tot geen dat het ongeacht de

combinatie met andere attitudes niet doorslaggevend is in het geefgedrag. Vooral in de conclusie zal hier aandacht aan besteed worden.

Dit tot zover over de meetbare (variabele) begrippen in dit onderzoek. Hiernaast komen de begrippen die als constanten gehanteerd worden in het onderzoek. Er zal hier toegelicht worden wat er verstaan wordt onder de verschillende constante begrippen in dit onderzoek.

Het is allereerst van belang om het begrip 'tweede generatie migrant' toe te lichten. Dit zijn personen die in Nederland zijn geboren, of personen die voor hun zesde in Nederland zijn komen wonen maar minimaal één ouder hebben die in het buitenland is geboren (Hooghiemstra, 2003). Bij immigranten wordt er onderscheid gemaakt tussen de eerste generatie immigranten en de tweede generatie. Elke eerste generatie immigrant heeft minimaal één ouder die in het buitenland is geboren en is zelf ook in het buitenland geboren. Om het land van herkomst van een tweede generatie migrant te bepalen, wordt er gekeken naar het land waar de moeder vandaan komt. Als de moeder echter in Nederland is geboren, wordt er gekeken naar het land van herkomst van de vader. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in westerse herkomstlanden en niet-westerse herkomstlanden. Met niet-westerse immigranten wordt er gedoeld op de groep migranten die uit Marokko, Afrika (exclusief Marokko), Azië (exclusief Japan en Indonesië), Suriname, Turkije, de Nederlandse Antillen, Aruba of Latijns-Amerika komt (Garssen & van Duin, 2009). De personen die in dit onderzoek worden onderzocht hebben allemaal een niet-westerse afkomst, ze zijn namelijk van Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, Ghanese of Ethiopische afkomst³.

De landen waar de migranten vandaan komen, of in dit geval waar de ouders van de tweede generatie migranten vandaan komen, worden ook wel zedende landen genoemd of 'source-countries'. In dit onderzoek worden deze landen ook wel herkomstlanden genoemd. De landen waar de migranten naartoe migreren en zich vervolgens in vestigen en waar de tweede generatie migranten wordt geboren, worden in de literatuur en op sommige plekken in dit onderzoek ook wel ontvangstlanden genoemd. De bijbehorende culturen worden vervolgens ook wel ontvangstculturen genoemd.

Verder is het belangrijk om het begrip 'attitudes' te definiëren. Met attitudes wordt er gedoeld op meningen, houdingen, gevoelens, overtuigingen, visies et cetera tegenover een bepaald onderwerp. In dit geval zullen deze attitudes vooral betrekking hebben op het herkomstland, 'geven' in het algemeen en 'geven' aan het herkomstland.

³ Voor verantwoording van deze selectie zie hoofdstuk 4.1.

4. OPZET EN UITVOERING

4.1 POPULATIE

Voor dit onderzoek zijn er in totaal 18 interviews afgenomen met tweede generatie migranten in Nederland van vijf nationaliteiten: Marokkaans, Turks, Ghanees, Ethiopisch en Surinaams. Deze nationaliteiten zijn gekozen, omdat de WeShare-campagne van IntEnt en Hivos zich op deze landen richt. Op deze manier staat dit onderzoek het dichtst bij de te benaderen doelgroep.

De respondenten moesten geboren zijn in Nederland of voor hun zesde in Nederland zijn komen wonen, op dit moment woonachtig zijn in Nederland en minimaal één ouder hebben die in het buitenland is geboren. Op basis van deze selectiecriteria zijn er zo veel mogelijk mensen benaderd via de telefoon, e-mail en face-to-face in openbare gelegenheden zoals een Turkse bakkerswinkel of een Ethiopisch restaurant. Deze mensen waren ofwel zelf geschikt om mee te werken aan het onderzoek ofwel geschikt om te fungeren als 'sneeuwbal'; dat wil zeggen dat er via hen met anderen in contact gekomen kon worden die wel aan de selectiecriteria voldeden en die dus geïnterviewd konden worden. Uit alle contacten die op deze manier werden opgedaan, is er vervolgens een zo divers mogelijke groep geselecteerd, waarbij er is gelet op gender, opleidingsniveau, leeftijd en afkomst. Dit omdat uit de literatuur naar voren komt dat deze variabelen vaak van invloed zijn op de banden die worden onderhouden met het land van herkomst en dus mogelijk van invloed zijn op het geefgedrag (Haller & Landolt, 2005).

In totaal zijn er uiteindelijk acht mannen en tien vrouwen geïnterviewd tussen de 18 en de 33, waarvan zeven hoogopgeleid en elf laagopgeleid. Hiervan waren vijf respondenten van Turkse afkomst, drie van Marokkaanse, vijf van Ghanees, twee van Ethiopische⁴ en drie van Surinaamse⁵ afkomst.

Alle respondenten kregen een vergoeding in de vorm van VVV-bonnen voor hun medewerking aan het onderzoek. Dit heeft heel veel geholpen bij het bereid vinden en daadwerkelijk interviewen van respondenten. Hierdoor zijn er een aantal zeer interessante en voor de doelgroep representatieve respondenten geïnterviewd, die anders waarschijnlijk nooit mee hadden gewerkt aan een interview.

⁴ Het vinden van Ethiopische respondenten was moeilijk, vandaar het geringe aantal. De contactpersonen waar in eerste instantie contact mee was opgenomen, hebben uiteindelijk niet kunnen fungeren als 'sneeuwbal'. Uiteindelijk hebben er toch nog twee Ethiopische respondenten meegewerkt aan het onderzoek.

⁵ Plus twee die half Surinaams, half Ghanees waren. Deze zijn bij het aantal Ghanees respondenten opgeteld, omdat dat het land van herkomst van de moeder was.

In de tabel hieronder volgt een overzicht van de respondenten met bijbehorende eigenschappen. Omdat de respondenten in het onderzoek anoniem blijven, zijn ze genummerd op chronologische volgorde van de interviews. In dit rapport zal er bij het citeren van de respondenten gebruik gemaakt worden van deze nummers om te refereren naar de desbetreffende respondent.

Tabel 4.1.1 Overzicht eigenschappen respondenten

	Geslacht	Leeftijd	Opleiding/beroep	Afkomst	Geboren in NL? <i>Zo nee, met welke leeftijd in NL gekomen</i>
1	Man	28	WO	Turks	Ja
2	Man	30	MBO	Marokkaans	5
3	Man	28	Havo	Ethiopisch	2
4	Vrouw	18	VMBO	Ghanees-Surinaams	Ja
5	Vrouw	19	HBO	Ghanees-Surinaams	Ja
6	Man	23	MBO	Turks	Ja
7	Man	32	MBO	Marokkaans	4
8	Vrouw	28	VMBO	Turks	Ja
9	Vrouw	25	HBO	Surinaams	Ja
10	Man	23	geen	Surinaams	ja
11	Man	24	WO	Surinaams	ja
12	Vrouw	25	WO	Ghanees	5
13	Vrouw	30	HBO	Ghanees	3
14	Vrouw	33	MBO	Turks	ja
15	Man	29	MBO	Turks	Ja
16	Vrouw	28	MBO	Marokkaans	Ja
17	Vrouw	24	WO	Ghanees	2
18	Vrouw	18	MBO	Ethiopisch	ja

4.2 METHODEN

In dit onderzoek is er gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Dit omdat IntEnt en Hivos op zoek waren naar inzicht in de denkwijzen van tweede generatie migranten met betrekking tot 'geven' aan het land van herkomst. Ze wilden inzicht gedachten, visies, meningen en overtuigingen; oftewel in de attitudes van deze migranten. Via gesloten vragen en/ of enquêtes zijn deze attitudes erg moeilijk te onderzoeken. Juist het doorvragen op dingen die de respondenten naar voren brengen in de interviews, waar je zelf niet aan had gedacht levert interessante inzichten in hun denkwijzen. Ook kunnen lichaamshouding, -taal en intonatie van groot belang zijn bij hoe de antwoorden geïnterpreteerd dienen te worden.

Om deze redenen is er gekozen voor kwalitatief onderzoek. In het daadwerkelijke kwalitatieve onderzoek is er gebruik gemaakt van interviews aan de hand van topiclijsten. In eerste instantie was dat een topiclijst met voorbeeldvragen, maar naarmate het onderzoek

vorderde is de topiclijst sterk ingekort en zijn de voorbeeldvragen eruit gehaald. Op die manier werden de interviews minder gestuurd en kon er beter door gevraagd worden op wat de respondenten vertelden. In de bijlagen 1.a en 1.b zit een versie van de eerste topiclijst en de tweede ingekorte topiclijst. De topiclijsten werden opgesteld op basis van de probleemstelling en deelvragen en aan de hand van het theoretisch kader. Het theoretisch kader gaf handvatten voor de te behandelen relevante onderwerpen.

De interviews zijn niet één voor één achter elkaar afgenomen en daarna geanalyseerd, maar er is gewerkt met het principe van saturatie (Baarda, de Goede en Teunissen, 2009). Hierbij is het zo dat je interviews afneemt, analyseert, de geanalyseerde gegevens toetst en net zo lang doorgaat tot je op steeds dezelfde terugkerende gegevens komt. Als dat het geval is, weet je dat je klaar bent met je onderzoek en kan je je conclusies trekken. Uiteindelijk bestond dit onderzoek daarom uit drie interviewrondes. Respondenten één tot en met zeven zaten in ronde één, respondenten acht tot en met 12 in ronde twee en respondenten 13 tot en met 18 in ronde drie. Na elke ronde werd er een labellingssysteem opgesteld, een overzicht van de naar voren gekomen gegevens. Deze labellingssystemen werden in de volgende ronde getoetst, om te kijken in hoeverre en op welke onderwerpen er al sprake was van saturatie.

4.3 BESCHRIJVING WERKWIJZE

De meeste interviews waren één op één interviews. Echter aan het begin van de interviews is er, om op een snelle manier een uitgebreid overzicht te krijgen van de levende attitudes, een groepsdiscussie gehouden. Hierbij waren vijf respondenten aanwezig. Zij gingen met elkaar in discussie over de topics die behandeld werden. Juist door de discussies en meningsverschillen kon er goed inzicht verkregen worden in argumenten, visies en overtuigingen zonder zelf te veel te sturen. Door de heftigheid waarmee op het ene onderwerp werd gereageerd en de weinige interesse in andere onderwerpen kon er verder een onderscheid gemaakt worden in relevantie van de topics die tot dan toe opgesteld waren. Deze groepsdiscussie vond niet thuis plaats bij de respondenten, maar in een openbare locatie in Utrecht.

De één op één gesprekken waren meestal bij de respondenten thuis. Dit om een indruk te krijgen van de levensstijl van de respondenten, vooral in hoeverre het land van herkomst nog een rol leek te spelen in het leven van de respondenten op basis van de inrichting en dergelijke. Maar ook zodat de respondenten in een voor hun vertrouwde omgeving waren, waardoor ze eerder comfortabel zouden zijn om over hun meningen, visies of overtuigingen te praten. Deze aanpak leverde leuke situaties op, niet altijd even handig voor de effectiviteit van het onderzoek, maar wel voor de 'feeling' met de doelgroep. Drie interviews zijn uiteindelijk op IntEnt gehouden, omdat dit beter uitkwam voor de respondenten.

Alle interviews werden geregistreerd op een bandrecorder. Tijdens het interview werden er soms wat aantekeningen gemaakt, maar dit waren er meestal niet veel, omdat het het gesprek nadelig kon beïnvloeden. Aan het eind van het interview werd wel vaak nog een keer de topiclijst doorgenomen, om te kijken of geen hele topics waren vergeten.

Na het afnemen van een interview, werden er op de weg terug korte aantekeningen over het interview opgeschreven; wat was opgevallen aan de persoon, het huis of inhoudelijk over het interview zelf. Dit was deels om de gegevens los van de interviews niet te vergeten, zoals houding van de respondent, intonatie, inrichting van het huis, et cetera. Maar ook om de eigen indrukken 'weg' te schrijven, zodat deze niet zouden mengen met de objectieve analyse van de interviews.

Soms op dezelfde dag, maar meestal op de dag erna, werden de interviews op de bandrecorder nog een keer afgespeeld en letterlijk uitgetypt. Deze uitgetypte interviews werden vervolgens gefragmenteerd. De probleemstelling en deelvragen van het onderzoek dienden hier als leidraad en selectie criterium. Stukken tekst die niet relevant waren voor de probleemstelling bleven wel in het eerste document staan, maar werden niet gefragmenteerd.

Vervolgens werden de fragmenten gelabeld. De aan de fragmenten gekoppelde labels gaven in een korte zin of enkel een paar woorden aan waar het fragment over ging. Sommige fragmenten kwamen bij verschillende labels voor. In de eerste ronde interviews zijn alle interviews apart gefragmenteerd en gelabeld. Na deze eerste ronde werden uit alle interviews de labels met elkaar vergeleken. Hierbij was het soms nodig om labels aan te passen of samen te voegen. Op basis van al deze labels werd het eerste labellingssysteem opgesteld. Dit gaf een overzicht van de meest naar voren gekomen labels in de eerste interviews. De labels die slechts in één of twee interviews naar voren kwamen, kwamen in een apart bestand; *labels zonder saturatie*.

In het labellingssysteem van ronde één was er dus al sprake van een bepaalde mate van saturatie. Dit was echter gebaseerd op een zeer kleine groep en daarom werden de eerste twee interviews in ronde twee ook weer apart gefragmenteerd en gelabeld. Dit om te voorkomen dat het eerste labellingssysteem een verkeerd beeld zou geven van de doelgroep. Als er te veel van dat labellingssysteem uitgegaan zou worden, zou er een vertekend beeld gevormd kunnen worden over de doelgroep. Toen echter bleek dat de eerste twee interviews uit ronde twee, na aparte fragmentatie en labelling goed aansloten op het labellingssysteem, zijn de andere twee interviews direct na fragmentatie gelabeld aan de hand van het labellingssysteem. Als er fragmenten naar voren kwamen die niet aansloten bij het labellingssysteem, kregen die een apart label en werden ze in het bestand *labels zonder saturatie* geplaatst. Aan de hand van de fragmenten die wel aansloten bij het labellingssysteem kwam een tweede, genuanceerdere versie van het labellingssysteem voort.

Dit tweede labellingssysteem werd vervolgens op dezelfde manier als de laatste interviews uit ronde twee, getoetst aan de interviews in interviewronde drie. Op basis van die vergelijking is uiteindelijk het definitieve, derde labellingssysteem opgesteld en een bestand 'labels zonder saturatie'. In dit bestand is er vervolgens nog gekeken naar overeenkomsten en waar nodig zijn labels met voldoende saturatie ingevoegd in het labellingssysteem. Dit derde labellingssysteem is uiteindelijk het labellingssysteem op grond waarvan de conclusies van dit onderzoek zijn getrokken. In de bijlagen 3.a, 3.b en 3.c vindt u een overzicht van de drie gehanteerde en getoetste labellingssystemen.

4.5 VERANTWOORDING ANALYSEMETHODE

Er is in dit onderzoek gekozen voor een werkwijze waarbij de analyse al tijdens het uitvoeren van de interviews plaatsvindt. Door de analyse van de gegevens al tijdens het uitvoeren van de interviews te doen, kan er goed ingespeeld worden op wat er uit de doelgroep naar voren komt en waar je zelf nog niet bij stil had gestaan. Hierdoor kan je steeds weer de deelvragen zo aanpassen dat ze aansluiten op de praktijk en kan je de probleemstelling zo adequaat mogelijk beantwoorden. Vaak is het namelijk zo, en in dit geval ook, dat er van tevoren niet duidelijk is wat je tegen gaat komen. Door de deelvragen vast te stellen aan de hand van analyse van de interviews, stuur je het onderzoek minder en kun je door onbekende, maar juist relevante informatie je probleemstelling beter beantwoorden en daarbij de bestaande kennis over het onderwerp vergroten.

Verder sluit de gehanteerde analysemethode aan op de richtlijnen die horen bij onderzoek aan de hand van saturatie (Baarda, de Goede en Teunissen, 2009). Hiervoor is gekozen omdat het de gedegenheid en betrouwbaarheid van kwalitatief onderzoek vergroot. Bij kwalitatief onderzoek is het altijd zo dat je relatief een klein aantal respondenten hebt. Om hier toch gefundeerde uitspraken over te doen is saturatie een heel goede oplossing. Je stelt je onderzoek namelijk niet op met een vooraf vastgesteld aantal respondenten, maar gaat net zo lang door totdat er saturatie optreedt van de gegevens die je uit je interviews haalt. Door vervolgens die saturatie weer te controleren, wat is gebeurd in interviewronde drie, stop je uiteindelijk met het onderzoek als je voldoende 'bewijs' hebt dat je gegevens betrouwbaar zijn. Het vergroot dus de gedegenheid van kwalitatief onderzoek. Dit onderzoek is echter niet 100% geldig voor en toepasbaar op de hele groep tweede generatie migranten in Nederland. Zie de *discussie* voor de mate van toepasbaarheid en geldigheid van de uitkomsten van dit onderzoek

5. RESULTATEN

5.1 HET GEEFGEDRAG VAN TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN

‘Gewoon de gaten opvullen die je vanuit hier heel makkelijk op kunt vullen (1)’

Op de vraag wat men onder ‘geven’ verstond, kwamen heel diverse antwoorden. Zo simpel als *‘iemand blijer maken (18)’* tot onderbouwde betogen over het nut en onnut van ontwikkelingssamenwerking tot religieuze pleidooien voor ‘geven’.

Onder ‘geven’ werd een grote variëteit aan acties gerekend, zowel financieel als niet-financieel. Geld geven aan mensen die het nodig hebben en aan goede doelen werd vaak genoemd, maar ook activiteiten als vrijwilligerswerk, het uitdelen van kleding op vakantie of het organiseren van evenementen voor goede doelen organisaties kwamen naar voren. De definitie van ‘geven’ die tweede generatie migranten hanteren, sluit dus aan op het *theoretisch kader* en op de *operationalisering en deelvragen*. Om deze reden zal er in de rapportage van dit onderzoek dan ook uit gegaan worden van de definitie van ‘geven’ aan het land van herkomst, zoals die in de *operationaliseren en deelvragen* naar voren kwam: *het ondersteunen van het land van herkomst op financiële en op niet-financiële manieren*.

Bij het doorvragen naar het ‘geven’ bleek echter dat velen niet erg actief waren en zo wel, enkel op financiële manieren en vaak op grond van sociale verplichtingen. Alle respondenten gaven aan dat zij minder ‘gaven’ aan hun land van herkomst dan hun ouders. Ze sturen minder vaak geld terug, vaker niet dan wel, en hebben minder contact met familie in het land van herkomst. Ze geven echter aan dat ze wel nog altijd bereid zijn om te helpen als dat van ze gevraagd zou worden. Daardoor is het meestal zo dat ze niets of slecht één of twee keer per jaar iets terugsturen. De bedragen verschillen per situatie, maar de meesten hebben het over €10 of €20 per keer.

Sociale verplichting blijkt de grootste factor te zijn in het feitelijke geefgedrag van tweede generatie migranten. Net als bij de eerste generatie migranten, ziet ook de tweede generatie het als zijn of haar verplichting om directe familie te helpen in het land van herkomst. Velen hebben echter zelf geen directe familie meer in het land van herkomst wonen en voelen zich daarom ook niet verplicht om geld te sturen. Degenen die zich wel verplicht voelen om één of twee keer per jaar geld op te sturen, hebben vaak nog wel directe (schoon)familie in het land van herkomst wonen. Toch is de frequentie waarmee ze geld terugsturen veel kleiner, geven zij zelf aan, dan dat die bij hun ouders was.

Tabel 5.1.1 Geefgedrag redenen/ manieren: mannen naar opleidingsniveau

Mannen		Geeft wel eens	Aan het land van herkomst	Vanuit sociale verplichting	Aan goede doelen
Hoogopgeleid	2	1	-	-	1
Laagopgeleid	6	3	2	1	-
Totaal	8	4	2	1	1

Tabel 5.1.2 Geefgedrag redenen/ manieren: vrouwen naar opleidingsniveau

Vrouwen		Geeft wel eens	Aan het land van herkomst	Vanuit sociale verplichting	Aan goede doelen
Hoogopgeleid	5	5	-	2	6
Laagopgeleid	5	4	1	2	1
Totaal	10	9	1	4	7

Tabel 5.1.3 Geefgedrag redenen/ manieren: respondenten naar opleidingsniveau

Respondenten totaal		Geeft wel eens	Aan het land van herkomst	Vanuit sociale verplichting	Aan goede doelen
Hoogopgeleid	7	6	-	2	7
Laagopgeleid	11	7	3	3	1
Totaal	18	13	3	5	8

Uit tabel 5.1.1 blijkt dat van de acht mannen, vier af en toe wel eens geld sturen. Drie doen dat aan het land van herkomst, één omdat het zijn sociale verplichting is en één van de vier geeft niet aan zijn land van herkomst, maar aan een goed doel. Uit tabel 5.1.2 blijkt dat van de tien vrouwen negen wel eens 'geven' aan de familie in het land van herkomst. Dit lijkt veel, maar komt vooral voort uit 'eerste generatie eigenschappen'. Dat wil zeggen dat de meesten van die vrouwen zelf nog hun moeder of een ander direct familielid in het land van herkomst hebben wonen of dat ze getrouwd zijn of samenwonen met een eerste generatie immigrant. Hun geefgedrag komt op die manier voort uit hun sociale verplichting tegenover de (schoon)familie. Van de negen vrouwen die geld geven, doen vijf dit aan het land van herkomst, waarvan vier op basis van hun sociale verplichting. Verder geven zes van deze tien vrouwen (ook) aan goede doelen; sommigen geven én vanuit sociale verplichting én aan goede doelen. Slechts één vrouw geeft helemaal niets.

Het is opvallend dat de vrouwen veel meer geven dan de mannen in dit onderzoek. Ook is opvallend dat er in totaal relatief veel gegeven wordt aan goede doelen.

Daarbij komt in tabel 5.1.3 het opleidingsniveau. In dit onderzoek waren elf van de 18 respondenten laagopgeleid en zeven hoogopgeleid. De hoogopgeleiden bleken relatief veel

vaker te geven dan de laagopgeleiden, en vooral ook vaker te kiezen voor goede doelen in plaats van 'geven' aan het land van herkomst (of) vanuit sociale verplichting.

Zoals eerder genoemd, kwam naar voren dat de tweede generatie, naar eigen zeggen, beduidend minder geld terugstuurt dan hun ouders dat vroeger deden. Ze zijn echter nog steeds wel bereid om geld terug te sturen, maar doen dit niet meer op regelmatige basis. In totaal zeiden toch nog 13 van de 18 respondenten af en toe nog wel eens geld terug te sturen of ooit wel eens geld terug gestuurd te hebben. In de tabellen 5.1.1, 5.1.2 en 5.1.3 staat een totaal overzicht van de redenen/ manieren van geven van alle 13 respondenten die wel eens geld terug sturen of terug hebben gestuurd. Hierbij moet goed in gedachten gehouden worden dat het bij sociale verplichting gaat om maximaal één à twee keer per jaar geld overmaken en geeft het meer de bereidheid aan van deze personen om de familie eventueel nog te willen steunen. Deze geldovermakingen komen vooral voort uit het islamitisch geloof of persoonlijke vragen van vrienden of familieleden. Het geven aan goede doelen is regelmatiger en frequenter.

Het gaat hier dus niet om het regelmatig financieel ondersteunen van de familie, maar enkel om sporadische overmakingen of zelfs enkel het bereid zijn eventueel geld over te maken; sommigen gaven aan ooit wel eens geld over gemaakt te hebben. Ook moet rekening gehouden worden met sociaal wenselijke antwoorden. Toch geeft het wel aan dat deze groep nog bereid is om te helpen waar nodig is of 'zou zijn'. Bij het doorvragen naar redenen om te 'geven' verschoof het gesprek namelijk vaak van feitelijke aanleidingen tot 'geven' naar mogelijke aanleidingen om te 'geven'. De situaties en redenen waarin en waarom ze wel zouden 'geven' waren vaak geen realiteit. 'Als de tijd rijp is (2)' werd vaak genoemd. Wat echter het meest naar voren kwam als het om daadwerkelijk 'geven' ging, was het geven aan collectanten aan de deur of op straat, of kleding meenemen op vakantie om daar uit te delen.

Opmerkelijk in het geheel is dat het steunen van goede doelen wel veel regelmatiger gebeurt en dat de tijd hiervoor veel vaker en sneller rijp is dan het steunen van het land van herkomst. Uit de gesprekken komt naar voren dat het land van herkomst nog steeds een erg bijzondere plek inneemt in het leven van de tweede generatie migrant. Het steunen van het land van herkomst ligt daardoor bij de respondenten ook gevoeliger en nader aan het hart dan het steunen van een willekeurig goed doel. Bij het 'geven' aan het land van herkomst blijken de respondenten ineens erg perfectionistisch en blijkt enkel financiële ondersteuning niet voldoende. Velen willen als ze iets bijdragen aan de ontwikkeling van hun land van herkomst, daar een actieve rol bij spelen. Dit blijft echter bij ideeën (voor de toekomst), want niemand van de respondenten ondersteunde het land van herkomst door activiteiten op een niet-financiële manier.

5.2 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HUN BAND MET HET LAND VAN HERKOMST

De interviews begonnen nooit met een directe vraag naar 'geven' aan het land van herkomst. Eerst werd ingegaan op de rol die het land van herkomst nog speelde in het leven van de respondent, om hierdoor een beeld te krijgen van de mate van transnationalisme.

Allereerst bleek dat het contact dat de respondenten nog onderhouden met familie of vrienden in het land van herkomst erg beperkt is. Maximaal gaat het om één keer per maand bellen of mailen. Facebook, MSN, tv of vakantie zijn ook manieren om contact te onderhouden. Uit dit contact volgen echter nooit acties, het contact wordt enkel onderhouden om sociale relaties in stand te houden. Het kan dus ook wel als 'passief' contact worden beschouwd.

Ook hier is, net als bij het geefgedrag, een grote invloed terug te vinden van sociale verplichting. Degenen met directe familie of schoonfamilie in het land van herkomst, hebben beduidend meer contact dan degenen zonder. Bij degenen die geen directe familie of schoonfamilie (meer) in het land van herkomst hebben, blijkt direct dat zij nauwelijks nog contact onderhouden met personen in het land van herkomst. Zij geven aan dat de leefwijze en leefsituatie te verschillend zijn om elkaar nog goed te begrijpen en dingen te delen. De behoefte aan contact is er dus niet meer en in het dagelijks leven speelt direct contact onderhouden met familie of vrienden in het land van herkomst geen rol.

Toch voelen bijna alle respondenten zich nog wel verbonden met het land van herkomst. De meesten geven aan dat de cultuur van het land van herkomst erg belangrijk voor ze is en dat dit de verbondenheid met het land van herkomst in stand houdt. Uitspraken als *'Turkije heeft me gevormd (7)* en *'het vormt wel je basis, achtergrond, zeg maar (17)'* geven dit goed aan. Sommigen geven zelfs aan dat ze ooit nog wel terug zouden willen migreren naar het land van herkomst. De meningen hierover zijn echter erg verschillend en meestal blijft het, net als bij 'geven' aan het land van herkomst, bij opmerkingen over mogelijke situaties.

Voor velen is het land van herkomst ook simpelweg belangrijk, omdat het het land van hun ouders en opa en oma is. Zo zegt respondent 9: *'Ja de grond, m'n ouders zijn daar geboren, het is gewoon van ons. Zo zie ik dat gewoon, het is een bijzonder deel van je.'*

Bij degenen die minder contact hebben en minder directe familie en/ of vrienden in het land van herkomst hebben wonen, wordt de verbondenheid met het land van herkomst steeds abstracter. Zo wordt bij deze personen het land van herkomst als eerste reactie vaak in verband gebracht met vakantieland, het lekkere klimaat of het goede eten.

De verbondenheid met de cultuur van het land van herkomst, die door de meesten als heel belangrijk wordt gezien, blijkt zich vooral te uiten in Nederland. Het gevoel van verbondenheid heeft weinig effect op het land van herkomst zelf. Velen ervaren de cultuur van het land van herkomst door het delen van die cultuur in Nederland met anderen die dezelfde afkomst hebben. *'Het is de Turkse cultuur en saamhorigheid, in plaats van actief gericht te zijn op Turkije (1)'* of *'Het is een gevoel van verbondenheid met anderen van dezelfde afkomst op feestjes enzo (14)'*. Dit delen van dezelfde cultuur wordt door sommigen erg actief opgezocht, maar voor de meesten is het er 'gewoon' en gaan ze er niet heel bewust naar op zoek. Wel geeft het merendeel aan het belangrijk te vinden om de normen en waarden van de cultuur van het land van herkomst te behouden en dat doen ze dan ook bewust. Ook is opvallend dat velen aangeven dat naarmate ze ouder werden het land van herkomst ook belangrijker voor hen werd. Ze gebruiken de cultuur en het land van herkomst erg om hun identiteit te vormen. Bij de één gaat dit dieper dan bij de ander, maar over het algemeen kan worden gezegd dat het land van herkomst in de identiteitsvorming nog een belangrijke rol speelt.

Deze gevoelens van verbondenheid met de cultuur van het land van herkomst zijn dus zeker nog levend bij tweede generatie migranten. Toch geven ze aan dat het gevoel van verbondenheid in het dagelijks leven vooral tot uiting komt door kleine, praktische dingen zoals huisdecoratie, huidproducten of eten. Eén van de Marokkaanse respondenten gaf in het interview bijvoorbeeld aan dat het land van herkomst eigenlijk niet echt meer 'iets' voor hem betekende, maar tijdens het interview serveerde hij wel heerlijke Marokkaanse thee en zijn huis stond vol met allemaal Marokkaanse decoraties.

Zoals hierboven genoemd speelt het land van herkomst nog een belangrijke rol in de identiteitsvorming en vinden de meeste respondenten het ook erg belangrijk om de normen en waarden van de cultuur van het land van herkomst in stand te houden. Toch geven ze ook aan dat de Nederlandse cultuur erg belangrijk voor ze is en dat 'hun cultuur' vaak een mengeling is van de Nederlandse cultuur en de cultuur van het land van herkomst. Zo zegt respondent 9: *'Soms vragen ze me naar m'n nationaliteit en dan schrijf ik Nederlands en Turks en dan zeggen ze: 'Nee, je moet Nederlands schrijven', maar dan zeg ik: 'Nee ik ben Nederlands en Tuks'. Dat kan je mij niet vertellen, ik ben van twee culturen'*. Het gevoel van twee culturen te zijn komt veel voor. Sommigen trekken het zelfs verder en voelen zich meer een wereldburger. Bij de één heeft dit een positieve associatie bij de ander meer negatief, zo zegt respondent 13 zich *'verscheurd'* te voelen. Het zichzelf identificeren als wereldburger lijkt af te hangen van de mate van mobiliteit in het leven van de respondent tot nu toe. Zo hadden degenen die aangaven zich wereldburger te voelen meestal in meerdere landen gewoond dan alleen het land van herkomst of Nederland. Bij sommigen lijkt het ook alsof ze hun etniciteit(en) niet willen stigmatiseren. Opmerkelijk veel van de respondenten geven aan dat ze het huidige politieke klimaat met Wilders erg vervelend vinden. Echter geassocieerd worden met hun afkomst vind vrijwel niemand erg. Bij het benaderen van respondenten

bleek zo goed als iedereen het leuk te vinden om te praten over het land van herkomst en wat voor rol dat speelde in hun leven.

Hoewel bijna alle respondenten aangeven zich nog erg verbonden te voelen met (de cultuur van) het land van herkomst, geven alle respondenten aan Nederland toch als thuisland te beschouwen. Bij sommigen wordt er een kleine nuance gemaakt door te zeggen dat het *‘op dit moment (17)’* hun thuisland is. Maar vrijwel alle respondenten sluiten aan bij respondent 9 die aangeeft dat Nederland uiteindelijk toch wel haar thuisland is: *‘Nee want als je hier geboren bent, kijk Turkije is een pracht van een land. Het is echt (...) maar als je hier geboren bent, dan is dat heel anders. als ik dan op vakantie ging, dan wilde ik meteen terug, het was gewoon heel snel genoeg voor mij. Je mist je eigen dingen gewoon, je vrienden, je school, je omgeving’*.

Velen geven aan dat hun leven zich gewoon in Nederland afspeelt en dat het land van herkomst een heel andere rol inneemt in hun leven. Het hebben van kinderen hier in Nederland wordt vaak genoemd om dat aan te tonen. Ook wordt vaak gezegd dat ze hier hun leven willen opbouwen en dat ze wel heel veel Nederlandse cultuur in hun doen en laten hebben.

5.3 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HUN ATTITUDES TEGENOVER ‘GEVEN’ AAN HET LAND VAN HERKOMST

Na het bespreken van de rol van het land van herkomst in het leven van de respondenten ging het interview door op ‘geven’ aan het land van herkomst, de rol die de respondenten daarin voor zichzelf weggelegd zagen en hun attitudes tegenover ‘geven’. In 5.1 is al ingegaan op het feitelijke geefgedrag van de tweede generatie migranten. Dit hoofdstuk zal ingaan op de attitudes die er bestaan onder tweede generatie migranten tegenover ‘geven’ in het algemeen, ‘geven’ aan het land van herkomst en de rol die de respondenten daarin voor zichzelf weggelegd zien en ‘geven’ aan goede doelen.

Nadat het in het gesprek over het daadwerkelijke geefgedrag van de respondent was gegaan, ging het interview door met de vraag of de respondenten vonden of ze een speciale rol hadden in het ondersteunen van hun land van herkomst. Op deze vraag volgde vaak een bedenkelijke stilte. De meesten hadden hier nog nooit bij stil gestaan. Vervolgens kregen velen door het interview wel een besef van de mogelijke rol die ze zouden kunnen spelen in de ontwikkeling van hun land van herkomst. Door dat besef kregen enkelen ook een soort schuldgevoel, omdat ze niets deden voor het land van herkomst. De meesten kregen echter wel een besef van de mogelijke rol die ze zouden kunnen spelen, maar bleven bij hun standpunt dat ze die rol niet in konden of wilden nemen. Zo zegt respondent 10: *‘Ik begrijp het idee wel, en ik voel me ook wel aangesproken als tweede generatie migrant, maar het doet me*

niet veel en het is ook geen drijfveer'. Ook een groot deel ziet het helemaal niet als zijn of haar verantwoordelijkheid om het land van herkomst te ondersteunen, vaak kwam naar voren dat alleen de mensen in het land zelf het land kunnen ontwikkelen en niet de migranten hier.

Toch zijn veel van de respondenten wel bezig met de ongelijkheid in welvaart tussen Nederland en hun land van herkomst, of globaal de verschillen in welvaart in de wereld, maar daar volgen geen acties uit. Ze hebben vooral een vervelend gevoel over de ongelijke situatie en daarbij ook een gevoel van onmacht. *'Ik heb op dit moment niet echt de mentale kracht om daarbij stil te staan (13)'* en *'Ik kan Turkije niet ontwikkelen (7)'*. Dat zij een speciale rol zouden kunnen spelen is nooit echt bewust een *'issue (13)'* geweest.

Toch staan velen positief tegenover 'geven' in het algemeen. Geven is belangrijk, ongeacht het land. Als het gaat om 'geven' en wat ze ervan vinden, maken ze eigenlijk weinig onderscheid tussen hun land van herkomst. Opmerkingen als *'Ik zou het ook voor Tibet kunnen doen (1)'*, *'Dat is gewoon menselijk (4)'* of *'Dat hoort bij het leven, je moet geven aan anderen, anders krijg je zelf ook niets, zo werkt het gewoon (9)'* geven aan dat 'geven' belangrijk is volgens de respondenten, maar dat het niet logischerwijs in verband met het land van herkomst hoeft te zijn.

Bij de vraag wat ze vinden van geld sturen naar het land van herkomst, kwamen vaak negatieve opmerkingen naar voren. De meesten vinden het standaard geld sturen, zoals hun ouders dat doen/ deden, achterhaald. Ze geloven er niet (meer) in, omdat het niets heeft veranderd volgens hen.

Een andere reden is dat ze vinden dat de ontvangers 'lui' worden of het 'te makkelijk hebben' als ze standaard geld opgestuurd krijgen. Zo zegt respondent 15: *'Ze hebben het niet ontzettend hard nodig en dan is het alleen maar makkelijk voor ze als wij het sturen, dan geef ik liever aan een bedelaar'*. Respondent 17 geeft aan dat de broer van haar vader in Ghana een bedrijf heeft, maar dat hij helemaal niets geeft aan z'n familie, omdat haar vader het zogenaamd zo goed heeft in Nederland. Maar zij zegt daarover: *'dus ja het is ook niet zo zwart wit, ik bedoel mijn vader heeft het slechter dan zijn broer daar, dat is wel een beetje cru'*.

Verder is opvallend dat de meesten er een slecht gevoel bij krijgen als zij geld op zouden sturen naar hun familie of vrienden in het land van herkomst. Ze willen hun land niet graag zien als hulpbehoevend en vinden het niet prettig om geld te sturen *'alleen maar omdat wij hier zitten en zij daar (13)'*. Respondent 14 verwoordt het als volgt: *'Ja zo van, dan verplaats ik mezelf in hun, ok van je betaalt één keer, twee keer... Ik kan het doen, ik doe het met liefde, maar soms denk ik zo van, ergens denken zij misschien ook van: Potverdorie, ik kan niets doen ofzo ... dat van... dan voelen ze zich echt min daar als jij zo makkelijk betaald ... ja dat bedoel ik, eigenlijk dat ze zich minder gaan voelen en dat gevoel wil je ook niet geven'*. Geld sturen door de tweede generatie naar familie in het land van herkomst voelt dus als een soort opschepperij of het verstoren van bepaalde relaties. Zo geeft respondent 17 aan dat het belangrijk is dat het *'vooral vanuit toch wel een soort begrip moet gebeuren'*.

Hierna komt echter gelijk duidelijk naar voren dat als het je sociale verplichting is, het logisch is dat je geld stuurt. Zoals in 5.1 eerder besproken komt deze sociale verplichting vooral voort uit ‘eerste generatie eigenschappen’. Dat wil zeggen dat degenen die deze sociale verplichting voelen, nog directe (schoon)familie in het land van herkomst hebben wonen. De respondenten die nog ‘eerste generatie eigenschappen’ hadden, zoals een moeder in het buitenland of een eerste generatie immigrant als partner, gaven beduidend meer en regelmatig. Zo zegt respondent 9, die getrouwd is met een eerste generatie immigrant het volgende: *‘Ik wil wel geld geven, het zijn de ouders van m’n man en wij horen hen te helpen, als wij ze niet helpen, wie gaat ze dan helpen?’*. De respondenten die uit zichzelf dit onderscheid tussen de generatie van hun ouders en die van zichzelf aangaven, zeiden ook dat als zij wel directe familie in het land van herkomst zouden hebben wonen, ze sowieso zouden geven en dat ze dat ook logisch vonden en als verplichting zagen om dat te doen. Verder geeft één van de respondenten ook aan dat als zijn ouders zouden te komen overlijden dat hij dan waarschijnlijk de sociale verplichting zouden krijgen om de familie in het land van herkomst te ondersteunen.

Alle respondenten zonder ‘eerste generatie eigenschappen’ geven aan dat het voor hun ouders logisch was om te doen, maar dat dat voor hen op dit moment niet meer zo is. Het is niet hun rol en dus ook niet hun verplichting. Sommigen geven wel aan dat ze blij zijn dat het niet meer hun rol is, omdat ze weten van vroeger dat hun ouders ervoor af hebben gezien. Zo zegt respondent 13: *‘Mijn moeder leefde eigenlijk twee levens, d’r Nederlandse en d’r Ghanese. Ik weet nog goed dat zij zich toen helemaal uit de naad werkte (...) dan zit je eigenlijk al aan de grens van wat je in je Nederlandse leven kan en dan heb je ook nog dat Ghanese stuk wat je ook niet wilt verloochenen...’* en respondent 17: *‘Ik denk dat m’n vader ons daar bewust van heeft afgeschermd en daar ben ik ook wel blij om’*.

Op de vraag of ze los van de familie ook nog iets zouden willen bijdragen aan de ontwikkeling van het land van herkomst, geeft het merendeel aan daar ooit wel eens over nagedacht te hebben en dat ook wel zou willen, maar nooit tot actie te zijn over gegaan. Ze staan dus wel positief tegenover het steunen van het land van herkomst en zouden dat ooit graag willen doen, maar dit heeft geen gevolgen in hun dagelijkse activiteiten. Vrijwel in alle interviews is dat het geval en dit kan dan ook als één van de belangrijkste uitkomsten worden gezien van dit onderzoek. Vandaar ook de titel *‘Als de tijd rijp is (2)’*. In de toekomst willen velen wel actief worden, maar *‘ik moet nu eerst m’n eigen leven hier opbouwen (16)’* wordt bijna letterlijk in elk interview genoemd. Eerst studeren, eerst de kinderen opvoeden, eerst een baan vinden, eerst genoeg geld verdienen... In het vervolg van dit hoofdstuk volgt een overzicht van de mogelijke redenen/ attitudes om te gaan ‘geven’. Vervolgens ook een overzicht van de redenen en attitudes op grond waarvan het merendeel zich nu niet inzet voor het land van herkomst.

5.1.1 ATTITUDES DIE AANZETTEN TOT MOGELIJK GEEFGEDRAG

Er moet allereerst opgemerkt worden dat het bovenstaande niet lijkt te kloppen met wat er werd gezegd in 5.1. Daar wordt namelijk aangegeven dat in totaal nog acht van de 18 respondenten ooit wel eens wat geeft of heeft gegeven aan personen in het land van herkomst. Naast het feit dat vijf van de acht personen dat deden op grond van sociale verplichtingen, en dat dat geefgedrag alleen financiële ondersteuning is en zéér sporadische voorkomt, is het zo dat de tweede generatie aangeeft dat als ze echt iets zouden willen doen voor hun land van herkomst, ze daar zelf erg actief bij betrokken willen zijn. Echter, geen van de respondenten zet zich daadwerkelijk actief in voor zijn of haar land van herkomst. Respondent 4 heeft het over *'projecten starten'*, respondent 13 zou willen helpen *'door iets met muziek'*. Respondenten 8 en 15 zouden willen helpen bij het opzetten van scholen. De angst dat hun geld niet goed besteed zou worden is erg groot. Ze willen precies weten wat er met het geld gebeurt, zijn bang voor corruptie en willen echt een verandering maken. Bij het steunen van het land van herkomst willen ze nauw betrokken zijn en actief hun bijdrage leveren, maar wanneer is de tijd daarvoor rijp?

Volgens het merendeel van de respondenten zou 'het' op ze af moeten komen als ze iets zouden gaan doen. Dit geldt voor goede doelen net als voor geven aan het land van herkomst. Het relatief meer steunen van goede doelen is met die gedachte in het achterhoofd ook heel logisch, de goede doelen komen namelijk vanuit alle hoeken op ze af. Velen geven aan dat ze de goede doelen die ze steunen, steunen omdat ze op straat zijn aangesproken of zijn opgebeld.

Het steunen van het land van herkomst komt echter maar in beperkte mate op ze af. Respondent 16 heeft bijvoorbeeld wel eens gesport voor Marokko, omdat ze via via hoorde dat een vrouw uit de buurt dat organiseerde. Respondent 15 geeft iedere maand €10 aan de stichting van z'n vader, die onder andere ieder jaar 200 rollators naar Turkije stuurt. Dit zijn echter de enige respondenten waarbij het steunen van het land van herkomst 'op ze af is gekomen'.

Respondent 1 zegt dat hij wel bereid is om het land van herkomst te steunen maar dat hij *'niet meer uit z'n baan zou gaan om dat te doen'*. Dit komt veel naar voren bij de respondenten, eigenlijk zijn ze niet bereid om heel veel moeite te doen...op dit moment. Persoonlijk contact met iemand die iets voor het land van herkomst doet is erg belangrijk, maar bemoeilijkt ook het steunen van het land van herkomst omdat ze daardoor minder snel bereid zijn om goede doelen steunen in het land van herkomst. Zoals respondent 7 het zegt: *'Ik ga niet zomaar één of ander goed doel steunen in Turkije'*. Het financieel steunen van een goed doel in het land van herkomst ligt dus veel gevoeliger dan het financieel ondersteunen van een algemeen goed doel.

Hier sluit op aan dat een persoonlijke vraag van bekenden in het land van herkomst wel daadwerkelijk aanzet tot 'geven'. Als er een vraag komt van persoonlijke contacten is er vaak

genoeg vertrouwen en ook de bereidheid om te helpen. Dit gebeurt vaak met de hele familie die allemaal een kleine bijdrage leveren. Ook initiatieven van vrienden of familie worden snel gesteund. Daarbij komen nog de ceremonieën rondom begrafenissen, trouwerijen, geboortes, et cetera, waar vaak nog wel aan bijgedragen wordt in de vorm van cadeaus.

Als laatste, maar erg doorslaggevende factor in het geefgedrag komt het islamitische geloof. Alle islamitische respondenten zeggen met de ramadan geld op te sturen voor het slachtfest. Dit gaat vrijwel altijd naar familie of bekenden in het land van herkomst.

5.1.2 ATTITUDES DIE AANLEIDING ZIJN OM NIET TE 'GEVEN'

Na het uiteenzetten van de attitudes die ten grondslag zouden kunnen liggen aan mogelijk geefgedrag, is het ook van belang om te weten op grond van welke attitudes tweede generatie migranten niet (regelmatig) geven aan het land van herkomst.

De belangrijkste reden hiervoor is dat de tweede generatie migranten vaak ontzettend hard aan het werk zijn om een eigen leven op te bouwen. Velen hebben net kinderen en zijn ook nog niet zo lang aan het werk. Hun prioriteiten liggen daarom niet bij het ondersteunen van het land van herkomst, maar bij hun verplichtingen in Nederland. In hun dagelijks leven hebben ze heel veel andere dingen aan hun hoofd. Opmerkingen als *'Nu niet, eerst mezelf op de rails krijgen (13)'*, of *'Nee nu nog niet, kijk ik heb ook twee kinderen, ik moet ook aan m'n toekomst denken (9)'* komen erg veel voor. Hier komt ook weer terug dat het steunen van het land van herkomst wordt gezien als een actieve taak, die veel tijd in beslag neemt. Allebei deze respondenten geven namelijk wel aan goede doelen.

Op deze belangrijkste attitude volgt heel direct de tweede attitude die invloed heeft op het 'niet-geven'; namelijk weer het fenomeen van de sociale verplichting. Velen zien het steunen van (familie in) het land van herkomst simpelweg niet als hun sociale verplichting. *'Ik heb geen nauwe band met m'n familie (6)'* en *'aan wie zou ik moeten geven?! (14)'* of *'Mijn vader geeft ook aan dat: 'kijk, voor je moeder kan je je verantwoordelijk voelen en moet je je ook verantwoordelijk voelen, maar voor de rest van de familie is het een ander verhaal (17).'* De sociale verplichting bestaat nog steeds voor degenen met directe familieleden in het land van herkomst, maar na die directe familieleden is de sociale verplichting snel weg. Deze reden om niet te geven, wordt nog verder onderbouwd door met name Marokkaanse en Turkse tweede generatie migranten, met het argument dat de familie in het land van herkomst het nu al goed heeft, dus dat ze niet meer hoeven te helpen. Maar over het algemeen wordt ook wel door de andere nationaliteiten aangegeven dat hun familie het *'niet heel slecht (13)'* heeft, en als dat wel het geval zou zijn, dat hun ouders of familie dan wel in zouden springen.

Verder wordt ook vaak genoemd door de respondenten dat ze financieel niet de middelen hebben om hun land van herkomst te ondersteunen. Maar daarbij wordt wel vaak gelijk aan

de toekomst gedacht, namelijk dat als ze straks gesetteld zijn, of klaar zijn met studeren dat ze dan wel zouden kunnen helpen.

Verder geeft ook een groot deel aan niet te willen 'geven', maar te willen investeren, een 'win-win situatie (2)'. De wens om in de toekomst 'half hier, half daar (18)' te wonen of werken komt bij behoorlijk wat respondenten naar voren. Het bezig zijn met het land van herkomst is nog erg aantrekkelijk, vooral vanuit een persoonlijke interesse. De meeste respondenten benaderen het land van herkomst niet als hulpbehoevend, maar vooral vanuit hun eigen interesse in en belang bij het land en de cultuur.

5.3.1 ATTITUDES DIE VAN BELANG ZIJN BIJ HET 'GEVEN' AAN GOEDE DOELEN

Aangezien het geven aan algemene goede doelen, zoals eerder gezegd, veel gemakkelijker gaat en in de realiteit vaker gebeurt dan het ondersteunen van (goede doelen in) het land van herkomst, volgt hier een overzicht met attitudes die van belang zijn bij het selecteren van de te steunen goede doelen. Opvallend is dat veel van deze punten wel overeenkomen met de attitudes die zouden aanzetten tot mogelijk geefgedrag aan het land van herkomst. De drempel om te 'geven' aan algemene goede doelen ligt opvallend lager dan die om te 'geven' aan (goede doelen in) het land van herkomst.

Allereerst moet nogmaals opgemerkt worden dat de tweede generatie migranten erg passief zijn als het aankomt op geven aan goede doelen. Het moet dus op hun pad komen, en dan ook nog op het goede moment door de juiste persoon.

Wederom is ook bij de goede doelen persoonlijk contact of een 'goed gevoel' vaak een doorslaggevende factor. Daar sluit op aan dat er veel waarde wordt gehecht aan een garantie van betrouwbaarheid. Dit kan dus zijn in de vorm van persoonlijk contact/ vertrouwen, maar ook in de vorm van folders met bereikte resultaten.

Verder is het heel belangrijk dat het goede doel concreet is. De tweede generatie migranten wil graag precies weten wat er met het geld gebeurt en is erg bang voor corruptie en 'de strijkstok'. Dit komt ook terug in de denkwijze over geld sturen naar het land van herkomst. Geld geven aan één specifiek doel (zoals medische kosten voor een familielid) vindt iedereen prima om te doen, maar standaard geld sturen vinden ze niet fijn, ze weten dan niet wat er met het geld gebeurt.

Ook valt op dat de tweede generatie migranten vaak selecteren op inhoudelijke thema's. Zomaar een goed doel steunen (in het land van herkomst) komt niet veel voor, velen geven aan dat ze het vooral van belang vinden dat ze achter de ideeën van de organisatie staan. Het land van herkomst blijkt geen thema te zijn waar ze op selecteren.

6. RESULTATEN IN THEORETISCH PERSPECTIEF

In dit hoofdstuk zal aangegeven worden in hoeverre de resultaten overeenkomen met de literatuur uit het theoretisch kader. Waar nodig zal er nieuwe literatuur gezocht worden, om zo de resultaten te kunnen plaatsen in de reeds aanwezige theoretische kennis over dit onderwerp.

6.1 HET GEEFGEDRAG VAN TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN

Dat de tweede generatie migranten, naar eigen zeggen, minder geld terug sturen naar familie of vrienden in het land van herkomst sluit aan op het theoretisch kader. Hierin wordt aangegeven dat de tweede generatie minder banden met het land van herkomst onderhoudt en minder geld terug stuurt naar het land van herkomst dan de eerste generatie (Gowricharn, 2004; Ham, 2008; Lee, 2004). Vooral het feit dat de respondenten met 'eerste generatie eigenschappen' beduidend meer contact onderhouden en geld terugsturen dan degenen zonder 'eerste generatie eigenschappen', geeft aan dat het geefgedrag van de tweede generatie aan het land van herkomst sterk verschilt met dat van de eerste generatie migranten. Het is vervolgens dan ook een zeer verklaarbaar verschijnsel dat geven vanuit een sociale verplichting nog steeds als logisch wordt veronderstelt.

De tendens onder tweede generatie migranten om eerder te geven aan goede doelen dan aan het land van herkomst is terug te vinden in onderzoek van Bijnaar (2004) en Carabain (2008b). Zij geven aan dat er onder de tweede generatie migranten een voorkeur bestaat voor algemene goede doelen. In het onderzoek van Ham (2008) naar tweede generatie Surinaamse migranten in Nederland, wordt dit echter tegen gesproken.

Verder geven de respondenten bij de vraag op wat voor manieren ze aan goede doelen geven vaak aan dat ze dat doen aan collectanten op straat. Carabain (2008a) geeft aan in haar onderzoek dat dit een veel voorkomende manier van geven is bij migranten in het algemeen (eerste en tweede generatie).

In de resultaten met betrekking tot het daadwerkelijke geefgedrag van tweede generatie migranten komt verder naar voren dat vrouwen meer geven dan mannen en dat hoogopgeleiden ook eerder geneigd zijn om goede doelen te steunen dan laagopgeleiden. In de literatuur is er geen eenduidig beeld te vinden over het verschil in geefgedrag tussen mannen en vrouwen. Bronnen spreken elkaar tegen. Wel bestaat er eenduidigheid over het feit dat hoogopgeleiden meer geven dan laagopgeleiden (Bekkers en Wiepking, 2010). Dat in dit onderzoek naar voren kwam dat vrouwen meer gaven dan mannen kan ook te maken

hebben met het feit dat een groot deel van de vrouwen die mee hebben gewerkt aan dit onderzoek hoogopgeleid waren.

6.2 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HUN BAND MET HET LAND VAN HERKOMST

Uit de resultaten bleek dat het contact dat tweede generatie migranten nog met het land van herkomst onderhouden zeer beperkt is. Zeker met inachtneming van het feit dat degenen met 'eerste generatie eigenschappen' veel meer contact onderhouden met het land van herkomst dan degenen zonder, kan gezegd worden dat de assimilatie theorie volgens Portes en Rumbaut (2005) hier voor een groot deel opgaat. Portes en Rumbaut (2005) geven aan dat de kinderen van migranten hun moedertaal en –cultuur opgeven en in zo'n mate integreren in de ontvangstcultuur dat hun etnische afkomst alleen een soms positieve, soms negatieve bijkomstigheid wordt.

Nu is het echter zo dat de etnische afkomst voor de respondenten niet enkel een positieve of negatieve bijkomstigheid is. De etnische afkomst neemt wel degelijk een belangrijke positie in in het leven van de tweede generatie migrant; er is nog wel een gevoel van verbondenheid met (de cultuur van) het land van herkomst. Er is dus sprake van een minder 'heftige' vorm van assimilatie. Of met andere woorden gezegd, er is sprake van een bepaalde mate van transnationalisme.

De respondenten zijn door hun gevoel van verbondenheid met (de cultuur van) het land van herkomst en de rol die het land van herkomst speelt in de identiteitsvorming nog transnationaal te noemen, volgens de definitie van Gowricharn (2004). Hij geeft aan dat er een groot verschil is tussen transnationaal actief zijn en transnationale banden onderhouden. Zo kan transnationalisme ook betekenen dat het land van herkomst een passieve rol inneemt in het leven van de (tweede generatie) migrant, doordat het in de identiteitsvorming en de 'sense of belonging' erg belangrijk is. Het contact met het land van herkomst dat de tweede generatie onderhoudt, heeft geen effect op het land van herkomst zelf, maar wel degelijk op de 'third space' en op Nederland, doordat hier contact wordt gezocht met anderen van dezelfde afkomst.

Verder is het zo dat het feit dat de respondenten in dit onderzoek vooral toch Nederland zagen als hun thuisland en dat de verbondenheid die ze hadden met het land van herkomst vooral tot uiting kwam in Nederland, overeenkomt met onderzoek van Gowricharn (2004), Lee (2004) en Portes (2009). Zij geven aan dat tweede generatie migranten zich vooral richten op hun plaats in de samenleving van het ontvangstland en op andere tweede generatie migranten van dezelfde afkomst in die samenleving. Op die manier worden de banden met het land van herkomst onderhouden en de culturele en etnische identiteit levend gehouden. Onderzoek van FORUM naar zelforganisaties van tweede generatie migranten ondersteunt dit ook. Uit dat onderzoek blijkt dat de zelforganisaties van jonge allochtonen zich vooral richten op de Nederlandse samenleving en hun identiteit daarin (FORUM:trendsitesite, 2004).

6.3 TWEEDE GENERATIE MIGRANTEN EN HUN ATTITUDES TEGENOVER 'GEVEN' AAN HET LAND VAN HERKOMST

Vervolgens komt in dit deel van de resultaten naar voren dat volgens de respondenten 'geven' in het algemeen, dus niet zozeer gericht op het land van herkomst, erg belangrijk is. Er is geen sprake van een automatische link tussen 'geven' en het land van herkomst. Ook het feit dat ze relatief meer 'geven' aan goede doelen, geeft aan dat het land van herkomst geen erg doorslaggevende rol speelt in het geefgedrag.

Deze gegevens zijn aanleiding om de stelling van Carabain (2008a), dat het geefgedrag van migranten na 15 jaar niet meer verschilt van dat van autochtone Nederlanders, serieus te nemen. Zeker als de uitkomsten van dit onderzoek vergeleken worden met uitkomsten van onderzoek in opdracht van NCDO (PQR Research, 2010) naar geefgedrag in Nederland.

Zo is het feit dat de respondenten 'geven' belangrijk vinden, maar het in hun dagelijks leven geen prioriteit geven, in overeenstemming met wat er uit dat onderzoek kwam. Ook een meer actieve bijdrage te willen leveren aan ontwikkelingssamenwerking, maar hier geen tijd voor vrij maken, blijkt onder de gehele Nederlandse bevolking voor te komen.

Verder is ook het persoonlijke contact dat aan zou zetten tot geefgedrag onder de gehele Nederlandse bevolking een aanleiding tot 'geven'.

De passieve houding die de tweede generatie migranten hebben als het aankomt op daadwerkelijk een goed doel of het land van herkomst ondersteunen is ook niet verschillend van die van de gemiddelde Nederlander. In het onderzoek van PQR Research (2010) gaven de respondenten aan zelf niet actief op zoek te gaan naar goede doelen die ze zouden willen steunen. Dit komt in dit onderzoek ook duidelijk naar voren bij de tweede generatie migranten.

De negatieve houding van tweede generatie migranten tegenover het standaard geld terug sturen zoals hun ouders dat deden is terug te vinden in de literatuur van Lee (2004). Hij geeft aan dat tweede generatie migranten vaak een negatieve associatie hebben met geld terug sturen naar het land van herkomst. De ouders hebben daar namelijk voor afgezien en volgens de tweede generatie migranten zou het niets hebben veranderd. Dit komt deels ook naar voren in de interviews met de respondenten. Zij zijn bijvoorbeeld blij dat hun ouders ze hebben afgeschermd van de familie in het herkomstland, of ze hebben negatieve herinneringen aan vroeger toen hun ouders ontzettend hard moesten werken om genoeg geld te verdienen.

Het feit dat tweede generatie migranten snel bereid zijn om geld te sturen als er een persoonlijke vraag komt vanuit het land van herkomst is logisch te verklaren op basis van het theoretisch kader. Hier werd namelijk aangegeven dat een nauwe band met familie en/ of vrienden in het land van herkomst het geefgedrag bevordert (Lee, 2004). Persoonlijk contact en persoonlijke vraag zijn vormen van erg nauw contact en hier reageren de tweede generatie migranten dan ook gelijk op, naar eigen zeggen.

Het ontbreken van een sociale verplichting als reden om niet te geven is vervolgens een goede verklaring voor het feit dat de tweede generatie minder geeft dan de eerste generatie (Gowricharn, 2004; Ham, 2008; Lee, 2004). De verplichting die de eerste generatie had om (directe) familie te helpen in het land van herkomst, valt bij de tweede generatie vrijwel helemaal weg. Zij hebben geen directe familie meer in het land van herkomst en dus ook geen verplichting om hen te helpen. Hun (sociale) verplichtingen liggen hier in Nederland.

Het feit dat ze aangeven dat die verplichtingen hier in Nederland de reden zijn dat ze het land van herkomst niet meer ondersteunen zoals hun ouders dat deden, sluit aan op het theoretisch kader. Portes (2009) geeft aan dat de tweede generatie zich vooral richt op de situatie in het ontvangstland en daarom transnationaal vrijwel niet meer actief is. Ook de theorie van Haller en Landolt (2005) dat hoe beter de tweede generatie assimileert, hoe minder transnationaal actief ze zijn, komt hier naar voren. De verplichtingen van de tweede generatie migranten hier in Nederland, geven aan dat er een bepaalde mate van assimilatie heeft opgetreden, waardoor het transnationalisme minder is geworden en daardoor ook de directe contacten met het land van herkomst. Het theoretisch kader liet zien dat nauwe banden met het land van herkomst positieve invloed hebben op het geefgedrag. De tweede generatie heeft die nauwe banden slechts in beperkte mate, en die banden spelen geen centrale rol in het dagelijks leven, waardoor ook het geven aan het land van herkomst een stap is die niet meer voor de hand ligt.

7. CONCLUSIE

Na het uiteenzetten van de resultaten en de vergelijking met de literatuur kunnen de conclusies van dit onderzoek getrokken worden en daarmee kan de probleemstelling *'In hoeverre 'geven' tweede generatie migranten aan hun land van herkomst en door welke attitudes kan dit worden verklaard?'* beantwoord worden. Dit zal gedaan worden aan de hand van de deelvragen zoals die opgesteld zijn in de *operationalisering en deelvragen*.

Hoe ziet het geefgedrag van tweede generatie migranten eruit?

- a. *Wat verstaan ze onder geven (financieel/ niet-financieel)?*
- b. *Hoe ziet het geefgedrag eruit?*
 - i. *Financieel*
 - ii. *Niet-financieel*

Onder 'geven' verstaan tweede generatie migranten financiële en niet-financiële manieren van ondersteuning. In het daadwerkelijke geefgedrag zien we uiteindelijk, op het uitdelen van kleding na, enkel financiële ondersteuning terug.

De mate van deze ondersteuning van het land van herkomst is echter beperkt. De respondenten 'geven' niet regelmatig aan familie of vrienden in het land van herkomst. Velen geven aan 'ooit' wel eens iets gestuurd te hebben, maar dit tegenwoordig niet meer te doen. Ook komt vaak naar voren dat pas *'als de tijd rijp is (2)'* de tweede generatie migranten het land van herkomst zou willen ondersteunen, maar dat ze hier nu geen tijd voor hebben. Dit is iets wat bijna letterlijk in elk gesprek wordt gezegd. Het is echter niet duidelijk wanneer deze tijd rijp zal zijn. Opvallend is dat het 'geven' aan goede doelen in de praktijk vaker voor lijkt te komen dan het ondersteunen van (familie in) het land van herkomst. Aan deze doelen wordt niet heel veel gegeven, maar wel regelmatig. Hiervoor is de tijd blijkbaar wel rijp.

Het geld dat naar het land van herkomst gestuurd wordt, gaat vaak nog wel naar (schoon)familie en niet naar vrienden of goede doelen in het land van herkomst. Het gaat niet om constante bedragen. Er wordt eerder gegeven als er een specifieke vraag uit het land van herkomst komt, bijvoorbeeld een zieke oom. De bedragen die gegeven worden, verschillen per gelegenheid en zijn niet erg groot (meestal wordt gesproken over €10 à €20).

Wat is de houding van tweede generatie migranten tegenover het land van herkomst?

- a. *Welke attitudes hebben ze tegenover het land van herkomst?*
- b. *In welke mate en op wat voor manieren onderhouden ze contact met het land van herkomst en zijn ze transnationaal actief?*

Het land van herkomst speelt nog steeds een belangrijke rol in het leven van de tweede generatie migrant. Er leeft zeker nog een gevoel van verbondenheid met het land van herkomst en de cultuur, deze verbondenheid krijgt vooral vorm bij de identiteitsvorming. Het delen en het beleven van die verbondenheid gebeurt echter in Nederland met anderen van dezelfde afkomst. Je zou kunnen zeggen dat de banden die onderhouden worden met

het land van herkomst vooral effect hebben op de 'third space' (Gowricharn, 2004) en ook in beperkte mate op het ontvangstland, Nederland, maar in de minste mate op het land van herkomst. Het daadwerkelijke contact met het land is namelijk erg beperkt. Bellen komt weinig voor, af en toe (1 keer per 1 à 2 maanden) via internet contact onderhouden is eigenlijk de meest actieve, gemiddelde vorm van contact.

Nederland wordt daarnaast vaak beschouwd als het thuisland en de Nederlandse cultuur als 'hun' cultuur. Hun leven speelt zich simpelweg in Nederland af. Toch wordt aangegeven dat 'hun' cultuur ook vaak een mengeling is van de Nederlandse cultuur en de cultuur van het land van herkomst.

Al met al kan gezegd worden dat de tweede generatie migranten een positieve houding (attitudes) hebben tegenover het land van herkomst. Deze attitudes lijken echter geen doorslaggevende factoren te zijn in het geefgedrag aan het land van herkomst. Het land van herkomst speelt een rol in de privéferen in het leven van de tweede generatie migrant, maar hier volgen geen acties uit in het geefgedrag. De tweede generatie migranten zijn transnationaal te noemen volgens de definitie die Gowricharn (2004) geeft van transnationalisme. Het land van herkomst is belangrijk bij de identiteitsvorming en bij de 'sense of belonging'. Het transnationalisme is gericht op de 'third space' en er volgen geen (actieve) activiteiten uit het transnationalisme die effect hebben op het land van herkomst.

Wat is de houding van tweede generatie migranten tegenover 'geven' aan het land van herkomst?

- a. Wat zijn hun attitudes tegenover 'geven' aan het land van herkomst?*
- b. Op basis van welke attitudes geven ze wel en/ of niet specifiek aan het land van herkomst?*

'Geven' aan het land van herkomst blijkt moeilijk te zijn voor tweede generatie migranten. Omdat het land van herkomst nog een speciale rol inneemt in het leven en/ of de identiteit van de tweede generatie migrant, ligt het ondersteunen van het land van herkomst gevoeliger dan het ondersteunen van een goed doel. Voor het land van herkomst worden vaak hoge eisen gesteld. De tweede generatie migrant wil een actieve bijdrage leveren en écht iets veranderen als het gaat om het land van herkomst.

De tweede generatie migrant ziet zichzelf echter niet als 'de sleutelfiguur voor ontwikkeling' in het land van herkomst. Ze voelen zich niet verantwoordelijk en vaak ook niet in staat om iets te doen aan de ontwikkeling van het land van herkomst. De sociale verplichting die erg leeft onder de eerste generatie migranten, strekt zich bij de tweede generatie niet uit naar een gevoel van verplichting of verantwoordelijkheid tegenover het hele land. Ze zien geen speciale rol hier voor henzelf weggelegd.

Gewoon geld opsturen, zoals hun ouders dat vaak deden, staan ze niet positief tegenover. De ontvangers zouden er lui van worden, het sturen van geld naar de familie zou de relaties verstoren, het toegestuurde geld verandert niets en ze weten niet precies wat er met het geld gebeurt. Mede door die laatste reden, zijn tweede generatie migranten vaak wel bereid

om te geven als er een persoonlijke specifieke vraag vanuit het land van herkomst komt. Als 'het' op ze afkomst, zijn ze eerder geneigd om te geven.

De hierboven genoemde attitudes zijn belangrijk in het geefgedrag maar niet op zichzelf doorslaggevend in het daadwerkelijke geefgedrag. In combinatie met elkaar zorgen ze ervoor dat de tweede generatie migrant niet snel tot actie overgaat, als het op 'geven' aan het land van herkomst aankomt. De attitudes die ten grondslag liggen aan het 'niet-geven' lijken echter wel degelijk doorslaggevend.

Zo is de allerbelangrijkste reden/ attitude om niet te geven, dat de prioriteiten en verplichtingen van de tweede generatie migrant in Nederland liggen. De tweede generatie migrant is heel druk met het opbouwen van een leven hier in Nederland. Hij of zij is hier opgegroeid, heeft hier zo goed als alle sociale contacten en is om die reden dan ook vooral gefocust op het leven hier in Nederland.

Het ontbreken van een sociale verplichting om te geven, wordt dan ook vaak genoemd als reden om niet te geven. De sociale verplichting die de eerste generatie had, bestaat niet meer bij de tweede generatie of die verplichting speelt zich nu ook af in Nederland.

Verder komt ook naar voren dat het steunen van het land van herkomst en/ of goede doelen, financieel gewoon niet mogelijk of gewenst is.

Opmerkelijk is dat al deze attitudes gelden voor zowel het ondersteunen van (familie in) het land van herkomst, als het steunen van goede doelen. Toch worden goede doelen, met dezelfde achterliggende attitudes, vaker gesteund dan het land van herkomst. De speciale rol die het land van herkomst inneemt, lijkt eerder het geefgedrag aan dit land te bemoeilijken. Het lijkt alsof de tweede generatie migranten het steunen van het land van herkomst zien als een grote belasting, wat goed moet gebeuren en waar 100% inzet voor nodig is. Ze willen er actief bij betrokken zijn en niet enkel geld sturen. Op dit moment hebben ze daar echter geen tijd voor en verschuiven ze het 'geven' aan het land van herkomst naar de toekomst. Vandaar dat er vaak wordt gezegd dat *'als de tijd rijp is (2)'*; in de toekomst hebben ze er waarschijnlijk wel tijd voor. Tegelijkertijd is het steunen van goede doelen dus niet zo belastend, hier is naar hun mening geen actieve inzet voor nodig en dat past wel in het dagelijks leven. Hierbij is het opvallend dat bij goede doelen voornamelijk wordt geselecteerd op thema. Thema's als 'kinderen' of 'mensenrechten' komen vaak naar voren, maar het land van herkomst is vrijwel nooit een selectie criterium bij het selecteren van goede doelen.

8. DISCUSSIE

Allereerst moet natuurlijk gezegd worden dat dit onderzoek in beperkte mate representatief is voor de hele groep tweede generatie migranten in Nederland. Het aantal respondenten was hiervoor te klein en er waren slechts vijf verschillende afkomsten, verder kwamen ze (op één respondent na) allemaal uit de Randstad en waren ze vooral onder de 30. Daarnaast heeft de eigen identiteit als interviewer, hoewel zo klein mogelijk gehouden, natuurlijk een invloed gehad op de houding van de respondenten tijdens de interviews. Ook is er enkel gebruik gemaakt van interviews en één groepsdiscussie voor dit onderzoek. Er heeft geen kwantitatieve survey plaatsgevonden naar het daadwerkelijke geefgedrag van tweede generatie migranten.

Om de representativiteit van het onderzoek te vergroten, zou het onderzoek nogmaals uitgevoerd kunnen worden op grotere schaal met verschillende interviewers en daarnaast een kwantitatief onderzoek naar het daadwerkelijke geefgedrag van tweede generatie migranten.

De uitkomsten zijn echter toch vrij solide te noemen en ze kunnen in bepaalde mate wel degelijk als representatief worden beschouwd voor de groep tweede generatie migranten in Nederland. Dit omdat de uitkomsten voor een groot deel in overeenstemming zijn met de literatuur, maar vooral omdat er sprake was van een hoge mate van saturatie in de interviews. Dat wil zeggen dat in de loop van het veldwerk steeds dezelfde dingen in de interviews naar voren kwamen. Zoals in de *opzet en uitvoering* uitgelegd, is er gewerkt in drie rondes interviews, waarna er na elke ronde een labellingssysteem werd opgesteld. Deze labellingssystemen gaven een overzicht van de gegevens die in de interviews naar voren waren gekomen. Na de eerste ronde interviews en het daarbij opgestelde labellingssysteem, bleek in de tweede ronde dat er nog het één en ander aangepast moest worden. Echter na de tweede ronde interviews bleek het labellingssysteem in grote lijnen toepasbaar te zijn op de interviews in ronde 3. Hieruit blijkt dat het labellingssysteem (en dus de resultaten) vrijwel alle attitudes bevat die in de derde ronde interviews naar voren kwamen. Je kan dus verwachten dat het labellingssysteem ook voor een groot deel toepasbaar zal zijn op een andere willekeurig samengestelde groep tweede generatie migranten.

Om de toepasbaarheid en geldigheid van de uitkomsten van dit onderzoek te toetsen en uit te breiden, is het allicht interessant om in de toekomst de uitkomsten verder te onderzoeken. Zo werd in *Resultaten in theoretisch perspectief* gesuggereerd dat het geefgedrag van tweede generatie migranten eigenlijk niet meer verschilt van dat van autochtone Nederlanders. Het zou erg interessant zijn om een vergelijkend onderzoek te doen naar het geefgedrag van tweede generatie migranten en het geefgedrag van autochtone Nederlanders. Op basis van dergelijk onderzoek kan ook vast worden gesteld of 'geven' aan het land van herkomst een logisch vervolg is op remittances of niet.

Verder wordt in de conclusie naar voren gebracht dat het wel eens zo zou kunnen zijn dat de afkomst juist het geefgedrag aan het desbetreffende land bemoeilijkt. Een onderzoek naar

dit verband zou erg verhelderend zijn voor organisaties als IntEnt of Hivos, die proberen aan te sluiten bij het geefgedrag van tweede generatie migranten. Er kan dan ook gekeken worden naar selectiecriteria die wel van toepassing zijn op het selecteren van goede doelen.

Als laatste punt dat in dit onderzoek naar voren kwam en waar verder onderzoek interessant zou zijn, komt de invloed van migratiemotieven op het geefgedrag van tweede generatie migranten naar voren. Van deze invloed is in dit onderzoek vrijwel niets terug te vinden. Dit zou op basis van bepaalde literatuur en het theoretisch kader echter toch nog wel te verwachten zijn (o.a. Portes, 2009). Om hier geldende uitspraken over te doen, zou een vergelijkend onderzoek tussen verschillende afkomsten relevant zijn.

9. PROCES-EVALUATIE

In dit hoofdstuk zal een persoonlijke reflectie volgen van het onderzoeksproces. Er wordt hierbij ingegaan op de ervaringen tijdens het uitvoeren van het onderzoek en problemen waar tegenaan werd gelopen.

Het onderzoek is naar mijn mening erg goed verlopen. De planning die aangehouden werd, werkte erg goed en daar kon ik me dan ook makkelijk aan houden.

De beginweken van het onderzoek waren het lastigst, omdat er in deze weken een goede probleemstelling en opzet van het onderzoek moesten komen. Dit is normaalgesproken al best lastig, maar ik vond het extra ingewikkeld omdat ik rekening moest houden met de wensen van IntEnt, de wensen/ eisen van de universiteit en mijn eigen interesse en voorkeur. Het heeft dan ook enige tijd geduurd, ongeveer drie weken, voordat er uiteindelijk een gepaste probleemstelling en bijpassende onderzoeksopzet definitief waren vastgesteld. Het was hierbij vooral aftasten wat haalbaar was voor IntEnt om uit het onderzoek te halen; het moest namelijk wel een wetenschappelijk onderzoek blijven, in de vorm van een bachelorthesis, en kon niet enkel een marktonderzoek worden. Gelukkig is dit gelukt, en achteraf gezien heeft het in de loop van het onderzoek heel veel gescheeld dat de probleemstelling zo precies en in samenwerking was uitgedacht. Ook het uitgebreid opstellen van de uiteindelijke onderzoeksopzet, met behulp van het boek *Basisboek Kwalitatief Onderzoek* van Baarda, de Goede en Teunissen (2009), was erg fijn bij de uitvoering van het onderzoek. Bij het opstellen van de interviews en het uitwerken en analyseren ervan heb ik ook erg veel aan dit boek gehad.

Na het opstellen van de probleemstelling en de onderzoeksopzet heb ik ongeveer drie à vier weken aan het theoretisch kader gewerkt. Gedurende het afnemen van de interviews heb ik hier vervolgens nog het één en ander aan bijgeschaafd. Het combineren van de literatuur en het afwegen welke theorieën wel en niet relevant waren voor dit onderzoek, en het geheel uiteindelijk in een logisch verband op papier zetten, vond ik lastig en ook het minst leuke deel van het onderzoek. Het was echter wel erg disciplinerend om het onderzoek uit te voeren voor een organisatie. Het reizen naar Den Haag vier dagen in de week viel soms zwaar, maar daardoor werkte ik vervolgens wel 8 uur op die dag.

Dit is vooral bij het afnemen en uitwerken van de interviews van waarde geweest. Het droge werk van uittypen en fragmenteren was hierdoor meestal in dezelfde week nog gedaan. In totaal heb ik de 18 interviews in krap vier weken afgenomen, uitgetypt, gefragmenteerd en gelabeld in labellingssystemen. Hier ben ik uiteindelijk best trots op. De periode van het afnemen van de interviews was achteraf gezien de meest hectische periode van het onderzoek. Ik was namelijk tijdens het afwerken van het theoretisch kader en het opstellen, uitwerken en analyseren van de interviews ook ontzettend druk met het zoeken van

respondenten en het plannen van interviews. Dit is echter erg goed gegaan en ik vond het ook leuk om met zoveel mensen in contact te zijn.

Verder heeft het ook ontzettend geholpen dat ik door IntEnt VVV-bonnen kon uitdelen als bedankje voor de medewerking aan het interview. Hierdoor heb ik naar mijn mening een aantal zeer interessante en voor de doelgroep representatieve respondenten geïnterviewd, die anders nooit mee hadden gewerkt aan het interview.

Het uitwerken van alle resultaten in dit rapport heeft me uiteindelijk krap drie weken gekost en daarbij nog een week voor de lay-out en de afwerking. Deze periode heeft voor mij echter de meeste spanning opgeleverd; waarschijnlijk de zogenaamde 'laatste loodjes'. Omdat ik echter genoeg tijd had om alles uit te werken, heb ik ook deze periode goed af kunnen sluiten.

Over de hele loop van het onderzoek is de samenwerking met IntEnt en mijn begeleider op de universiteit steeds beter geworden. Ik heb heel zelfstandig gewerkt, maar door tussentijdse gesprekken waren alle partijen goed op de hoogte van wat er gaande was. Deze gesprekken werkten voor mij ook erg reflecterend en hierdoor heb ik alle keuzes die ik in het onderzoek moest maken altijd goed moeten onderbouwen. Ik denk dat dit de gedegenheid van het onderzoek heeft vergroot. Al met al was het zelfstandig werken niet moeilijk voor mij, maar zou ik in het vervolg toch graag onderdeel zijn van een onderzoeksgroep of iets dergelijks, omdat ik heb gemerkt dat samenwerken met andere mensen mij veel meer motiveert en voldoening geeft.

- Andersen, L.E., B.J Christensen & O. Molina (2005), The Impact of Aid on Recipient Behavior: A Micro-Level Dynamic Analysis of Remittances, Schooling, Work, Consumption, Investment and Social Mobility in Nicaragua. Institute for Advanced Development Studies. Development Research Working Paper Series No. 02/2005 [online]. http://www.inesad.edu.bo/pdf/wp02_2005.pdf [Geciteerd 20 januari 2010].
- Azam, J-P. & F. Gubert (2006), Migrants' Remittances and the Household in Africa: A Review of Evidence. *Journal of African Economies* 15, AERC Supplement 2, pp. 426-462.
- Bekkers, R. & P. Wiepking (2010), Achtergronden van Geefgedrag. Geven in Nederland [online]. <http://geveninnederland.nl/main.php?q=ZHJwZz0zMA> [Geciteerd 26-03-2010].
- Bijnaar, A. (2004), Verborgene principes. In: J. van der Meer, red., *Stille gegevens. Migranten en hun steun aan het thuisland*. Amsterdam: De Balie, pp. 38-47.
- Baarda, D.B., M.P.M. de Goede & J. Teunissen, red. (2009), *Basisboek Kwalitatief Onderzoek; handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers. Tweede druk.
- Carabain, C.L. (2008a), The effect of ethnicity on likelihood of charitable giving in the Netherlands. VU University, Philanthropic Studies, Working Paper Series No. 9 [online]. http://geveninnederland.nl/uploads/doc/WP9_Carabain_Nov08.pdf [Geciteerd 27 januari 2010].
- Carabain, C.L. (2008b), *Etnische Filantropie in Nederland; een kwalitatieve studie voor NCDO*. Geven in Nederland [online]. http://www.ncdo.nl/docs/uploads/40_rapport%20Etnische%20filantropie%20def.pdf [Geciteerd 03 februari 2010].
- Castles, S. (2008), Comparing the experience of five major emigration countries. In: S. Castles & R. Delgado Wise, ed., *Migration and Development : Perspectives from the South*. Genève: International Organization for Migration, pp. 255-284.
- Castles, S. & R. Delgado Wise, ed. (2008a), *Migration and Development : Perspectives from the South*. Genève: International Organization for Migration.
- Castles, S. & R. Delgado Wise (2008b), Introduction. In: S. Castles & R. Delgado Wise, ed., *Migration and Development : Perspectives from the South*. Genève: International Organization for Migration, pp. 1-13.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2003), *Demografie van allochtonen: historie en prognose*, CBS [online]. <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/8AC144A6-5730-44B5-BDD2-D936F47C1F8D/0/2003b52p019art.pdf> [Geciteerd 04 maart 2010].
- Chami, R., A. Barajas, T. Cosimano, C. Fullenkamp, M. Gapen & P. Montiel (2008), *Macroeconomic Consequences of Remittances*. International Monetary Fund, Occasional Paper 259, [online]. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/op/259/op259.pdf> [Geciteerd 20 januari 2010].
- Chami, R., C. Fullenkamp & S. Jahjah (2005), *Are Immigrant Remittance Flows a Source of Capital for Development*. International Monetary Fund, Working Paper 03/189 [online]. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03189.pdf> [Geciteerd op 20 januari 2010].
- European Neighbourhood and Partnership Instrument (2010), *Migrants sent €32 billion from EU back home in 2008* [online]. http://www.enpi-info.eu/mainmed.php?id_type=1&id=20713&lang_id=450 [Geciteerd 11 februari 2010].
- FORUM: Trendsite (2004), *Jonge allochtoon kiest voor dynamische organisatie* [online]. <http://www.forum.nl/trendsit/trend-jong.html> [Geciteerd 26 maart 2010].
- Garssen, J. & C. van Duin (2009), *Allochtonenprognose 2008-2050: naar 5 miljoen allochtonen*. Centraal Bureau voor de Statistiek [online]. <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/2397CD68-7E21-4F38-B971-ED09817635A3/0/2009k2b15p14art.pdf> [Geciteerd 04 maart 2010].
- Gowricharn, R. (2004), *De duurzaamheid van het transnationalisme: de tweede generatie Hindostanen in Nederland*. *Migrantenstudies* 20, nr. 4, pp. 252-268.

- Haas, H. de (2003), Migration and development in Southern Morocco : the disparate socio-economic impacts of out-migration on the Todgha Oasis Valley. Amsterdam: [OPTIMA] Grafische Communicatie.
- Haller, W. & P. Landolt (2005), The transnational dimensions of identity formation: Adult children of immigrants in Miami. *Ethnic and Racial studies* 28, no. 6, pp. 1182-1214.
- Ham, E. (2008), Tweede generatie immigranten en hun herkomstland. Een studie naar de potentiële bijdrage van tweede generatie Surinamers aan het ontwikkelingsproces van Suriname. Radboud Universiteit Nijmegen [online]. <http://geography2.ruhosting.nl/masterthesis/scripties/HamElse.pdf> [Geciteerd 14 januari 2010].
- Heelsum, A. van, & T. Hessels (2004), Afrikanen uit Angola, DR Congo, Ethiopië, Eritrea, Nigeria en Sudan in Nederland: een profiel. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Hooghiemstra, Erna (2003), Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland. Sociaal en Cultureel Planbureau 2003/4 [online]. www.huwelijkenmigratie.khlim.be/.../Trouwen%20over%20de%20grens.pdf [Geciteerd 26-01-2010].
- Internationale Organisatie voor Migratie in Nederland (2008), Meer synergie tussen migratie & ontwikkeling. *Migratie Info* 3, pp. 10-12.
- Lee, H. (2004), Second Generation Tongan transnationalism: hope for the future? *Asia Pacific Viewpoint* 45, no. 2, pp. 235-254.
- Nicolaas, H. (2007), Bevolkingsprognose 2006-2050: veronderstellingen over immigratie. Centraal Bureau voor de Statistiek [online]. <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/9E7AA558-6757-4AEB-B52F-D434C3B90332/0/2007k1b15p57art.pdf> [Geciteerd 04 maart 2010].
- Page, J. & S. Plaza (2006), Migration Remittances and Development: A Review of Global Evidence. *Journal of African economies* 15, pp. 245-336.
- Portes, A. (2009), Migration and development: reconciling opposite views. *Ethnic and Racial Studies* 32, no. 1, pp. 5-22.
- Portes, A. & R. Rumbaut (2005), The second generation and the children of Immigrants Longitudinal Study. *Ethnic and Racial Studies* 28, no. 6, pp. 983-999.
- Potter, R. & D. Conway (2008), The development potential of Caribbean young return migrants: making a difference back home. In: T. van Naerssen, E. Spaan & A. Zoomers (Ed.), *Global migration and development*, pp. 213-230. Routledge: New York.
- PQR Research (2010), 'Als het zo makkelijk zou zijn, dan was het allang opgelost.' Een kwalitatief onderzoek onder Nederlanders over internationale samenwerking. Amsterdam: PQR Research
- Stark, O. (1991), *The Migration of Labour*. Cambridge: Basil Blackwell.
- World Bank Group, the (2010), *Remittance Prices Worldwide*. The World Bank Group [online]. remittanceprices.worldbank.org [Geciteerd 04 februari 2010].

I. INTERVIEWLIJSTEN

A. EERSTE VERSIE

1. Introductie
 - a. Ik ben iesja
 - b. Niets is goed of fout...
2. Wil je jezelf voorstellen? Wie ben je, wat doe je?
 - a. Transnationalisme:
 - i. Wat betekent Turkije voor jou? Welk gevoel heb je erbij? Zie je het als jouw land van herkomst? Was dat vroeger anders, toen je nog bij je ouders woonde, hoe is dat nu? Is het veranderd? Heeft het invloed op je dagelijks leven?
 - ii. Actief/pasief
 - iii. Waar heeft t effect?
 - iv. Hoe vaak contact?
 - b. Noteren:
 - i. Attitudes betekenis Turkije
 - ii. Mate transnationalisme
3. en geef je ook wel eens aan je land van herkomst?
 - a. Definitie geven
 - b. Noteren
4. geen M&O (actieve/niet financiële ondersteuning van het lvh)
 - a. Welk beeld/ gevoel roept geven bij je op?
 - b. Wat geef je?
 - i. Hoe vaak
 - ii. Hoe veel (zelfde bedragen altijd?)
 - iii. Aan wie (altijd dezelfde?)
 - c. Noteren: attitudes geven, mate van geven
 - d. Heb je wel eens van migratie & ontwikkeling gehoord?
 - i. Wat betekent t volgens jou? (evt. uitleg geven)
 - ii. Wat vind je daarvan? Welke betekenis heeft dat voor jou? Welk beeld roept het bij je op?
 - e. Noteren: attitudes migratie & ontwikkeling
 - f. Valt dit onder geven? Verandert je definitie van geven dan?
 - g. Noteren: definitie geven in- of exclusief migratie & ontwikkeling?
 - h. Hoe sta je dan tegenover geven? Verandert dit je attitudes die je eerst naar voren bracht (herhalen wat je genoteerd hebt bij 4.c)
 - i. Noteren: nieuwe attitudes, indien het geval.
 - j. En zet je jezelf op zo'n manier in voor de ondersteuning van je lvh?
 - i. Hoe (manieren)
 - ii. Hoe vaak?
 - iii. Met wie?
 - k. Noteren: mate van (nieuwe) geven/ actieve ondersteuning
5. wel M&O (actieve/niet financiële ondersteuning van het lvh)

- a. welk beeld/ gevoel roept geven bij je op?
 - b. Noteren: attitudes geven
 - c. en die 'actieve ondersteuning' (activiteiten die naar voren kwamen noemen) wat betekent dat voor je? Heb je wel eens gehoord van 'Migratie & Ontwikkeling'?
 - i. wat versta je eronder?
 - ii. is dit volgens jou wat je bedoelt met je 'actieve ondersteuning'? Valt het onder geven volgens jou?
 - iii. wat voor beeld/gevoel roept 'Migratie & Ontwikkeling' bij je op, welke betekenis heeft het voor je?
 - iv. voel je je er door aangesproken?
 - d. Noteren: attitudes migratie & ontwikkeling, definitie geven in- of exclusief migratie & ontwikkeling?
 - e. Wat geef je?
 - Geld
 - i. Hoe vaak
 - ii. Hoe veel (zelfde bedragen altijd?)
 - iii. Aan wie (altijd dezelfde?)
 - Actieve inzet
 - iv. Hoe (manieren)
 - v. Hoe vaak?
 - vi. Met wie?
 - f. Noteren: mate van geven
6. Waarom geven, welke attitudes hebben invloed?
- a. Herhalen definitie geven, klopt dat? (3.b of 4.g)
 - b. Herhalen mate van geven, klopt dat? (4.c & 4.k indien def. incl. m&o of 5.f)
 - c. En dit was je gevoel bij geven aan je land van herkomst, attitudes herhalen 5.b of 4.c of 4.i, klopt dat? Heeft dat gevoel invloed op je mate van geven? Waarom? Wanneer wel/niet?
 - d. En dit was je gevoel over je land van herkomst, attitudes 2.b herhalen, klopt dat. Heeft dat gevoel invloed op je geefgedrag? Waarom? Wanneer wel/niet? En je mate van transnationalisme, heeft dat invloed? 3.b
 - e. Welke andere dingen hebben invloed op je geefgedrag? Waarom?

B. TWEEDE VERSIE

Interviewlijst (topics)

1. Voorstelronde
2. Land van herkomst
 - i. Attitudes
 - ii. Contact
 - a. Frequentie
 - b. Actief/ passief
 - c. Effect
 - d. Manieren
 - e. Personen
3. Geven
 - i. Definitie
 - ii. Migratie & Ontwikkeling definitie
 - iii. Attitudes
 - iv. Mate van geven
 - a. Soorten activiteiten
 - b. Hoe vaak
 - c. Hoe veel
 - d. Aan wie
 - e. Met wie
 - v. Invloed van attitudes
 - a. Wanneer wel, wanneer niet
 - vi. Andere redenen om wel of niet te geven
 - a. Wanneer wel, wanneer niet

2. GEDEELTELIJK UITGEWERKT INTERVIEW

Nouja, bijv heel praktisch, bijv koken, dan ga ik wel eens ghanees koken, dat ik soms wel eens gewoon snak naar een ghanees gerecht, zoals jollof rice, of dat ik bakbanaan maak en dan nodig ik wel eens vrienden uit om te komen eten. Uhm ja maarja dat isn iet iedere dag, af en toe eens, of ja dat ik het tegenkom met huidverzorgingsproducten, met ella is het dan een mix, dat ze dan speciale dingen nodig heeft voor r haar, en dat ik voor mezelf ook speciale dingen nodig heb, dat ik bijv het begrip huidkleurig ondergoed, dat ik daar niets mee heb, want dat isb ij mij helemaal niet huidkleurig, dus heel praktisch zijn er voor mij dingen die net iets anders zij. En bijv als ik mensen ontmoet en ze weten niet zo geod waar ze het over moet hebben, dan gaat het al heel gauw over waar ikv andaan kom, er anders uitzie, maar voor de rest, ja voro de rest komt het niet echt aan bod als een item, van ik ben ghanese, dus ik doe dit of dat **want ben je veel met ghana bezig qua dat je echt contacten hebt in ghana bijv?** nee helemaal niet, **helemaal niet, en familie?** Ik heb daar wel familie, maar die heb ik ook al heel lang niet gesproken en uh, ik heb nu zelfs mn familie hier in europa, ik heb l nichtje waarmee ik een aantal jaren ben opgegroeid en zelfs met haar is het lastig om echt contact te houden, dus ik merk dat, het leven is ook al heel gauw heel druk, zelfs met mn fam in adamheb ik soms niet een swekelijks contact en het is echt letterlijk hoe verder weg ze zijn, hoe verder weg het contact is , dus ja met mn familie in ghana heb ik al jarenlang geen contact meer **nee en is dat bij je moeder anders?** jawel, zeker, maar zij heeft ook, haar zus woont daar en ooms en tantes en heel veel neefjes en nichtjes...mijn moeder heeft altijd die sterke link gehad naar ghana, maar goed dat is natuurlijk ook haar basis geweest altijd en bij mij is dat anders, vroeger konden we nog wel eens meningsverschillen hebbn daarover, dat zij vond dat wij vaker contact moesten hebben met onze familie daar ofzo, ja op zich wil je dat best wel, maar je kent ze niet, ik ken ze niet, ik kan me ze ook niet herinneren en er word me dan verteld dat ik echt een lievelingstante had daar, maar ja dan spreek je elkaar eens in de zoveel tijd en dan ben je al gauw uitgepraat en dan ga je elkaar niet zo heel snel weer bellen, want in je dagelijks levne heb je met een hele andere realiteit te maken, en uhm ja, dus nee, nee...

(...)ja **want je zegt het is een soort plichtsgevoel dan, heb je dat ook nog op ander manieren ,d at er iets naar ghana nog een soort verplichting zit?** Ja dat heb ik van moeder voor mn geveol best wel meegekregen hoor. Dat zij toen we net hier kwamen wonen zich helemaal uit de naad werkte en dat ze ook het gevoel had dat ze naar alle bijeenkomsten moest gaan en als er dan iemand was overleden, er zijn heel veel links altijd, dus als er zegmaar, mijn overgroot vader, die had meerdere vrouwen dus ook veel meerdere kinderen , dus ja je hebt gauw een link met iemand hier in nl. dus ja als je de situatie vroeger heel laat van werken terug kwam bijv en dat ze dan om l u bijv nog naar een wake ging. Dus een ceremonie voro iemand die was overleden inghana of in nl, ik weet nog dat ik aan mn moeder vroeg van je bent hartstikke moe, je moet gewoon niet gaan en dan zei ze, ja dat moet want die en die heeft dat voro mijn moeder gedaan, dus ik heb dat altijd ervaren als een soort moeten en als een soort verplichting...dus uhm, ik ervoer dat altijd als

, dan zit je eigenlijk al aan de grens van wat je in je nederlndse leven kan, en dan heb je ook nog dat ghanese stuk wat je ook niet wilt verloochenen dus ... voor mijn moeder..ja voor haar was het ook anders dan voor mij ,want zij heeft ok echt een band met die mensen, maar ik ehb er vroeger wel eens tegenaan geschopt van dat ik dacht van.. **het zijn eigenlijk 2 levns in 1...**ja wat je zegt eigenlijk 2 levens in 1 ,dus ja **en dat voel je heel erg als afzien, dat je moeder het heel zwaar was**, ja naar mijn idee kon ze nooit echt rust nemen, dus ja of dat nou typisch iets is van een ghanese vrouw, of dat dat gewoon mijn moeders persoonlijkheid is, ik zie haar zelden gwoon rustig zitten en ff helemaa niets..dus uhm **is dat ook een reden dat je jezelf er ook nbtje vanaf schermt?** Ja misschien onbewust wel hoor. Niet bewust van ik wil niets met ghana of ghanesen te maken hebben, totaal niet, maar echt uhm, ja ik, ik denk dat de link is voor mij toch wat waziger dan voor mijn moeder. Mijn moeder heeft gewoon heel heel duidelijke link met alleen al dr broers en zussen die op dezelfde lijn zitten ongeveer of iig ja een tante of een oom die dar woont of hier woont, dat mijn moeder daarg ewoon een directe link mee heeft en mn moeder gewoon van jongs af aan kent, terwijl voor mij, wij zijn hier opgegroeerd, en mijn moeder heeft ook altijd wel steun ingeroepen van nederlandse mensen, met onze opvoeding en ja...**dus daar hecht jij je waarde aan bij die mensen** ja wel wat meer iig. Ja **en je moeder die stuurt die wel eens geld terug naar ghana?** Uhm voor zover ik weet wel ja **en deed ze dat vroeger ook.? Heb jij dat ooit gedaan?** Gelds turen, nee.. **daar zti geen plichtsbesef of zoiets?** Nou heel praktisch gezien, lacht, ik zou n iet weten waar ik geld over moest houden omd at te doen, **is dat de enige reden?** Uhm even kijken, dus de vraag is als ik meer geld zou hebben zou ik dan geld naar ghana sturen? **Ja** nou nee, ik ben iemand, ik ben meer van praktisch iets doen, dan geld sturen en naar wie, snap je naar wie zou ik geld moeten sturen? Dus ik zou eerder ernaartoe gaan en zelf willen kijken wat kan ik doen waar is behoefte aan, ik zou dan denk ik ook muziek gaan maken bij een project van mijn moeder ofzo, met mn band. Ik ozu eerder zoeits doen, dan dat ik geld stuur, want voor mn gevoel heb ik dan vaak geen overzicht waar het naartoe gaat **nee want als je naar familie zou gaan sturen, daar heb je dan geen geod gevoel over?** Uhm het zou voor mij heel raar zijn om nu vanuit het niets gweeoon geld te gaan sturen, alleen maar omdat ik hier zit en zij daar. Want uhm ik heb ook geen beeld, ik heb ook niet echt een duidelijk beeld van hoe ze daar leven, ik weet turulijk heb je daar veel minder luxe dan heir en over het algemeen een stuk armer, maar uhm, ja ik heb ook altijd het idee gehad, van iig mijn fam ze hebben het missch niet altijd breed, maar ze redden zich wel, en ze hebben iig ja..een soort warmte van de familie om zich heen en een netwerk van als I iemand iets nodig heeft, dan staat de rest altijd voor je klaar en ik weet dat als er een crisis is in ghana dan komen al mijn ooms en tantes hier in eu en ook in amerika, komen gewoon bij elkaar en dan wordt er al heel snel een oplossing gevonden en vaak is dat ook wel financieel, dat klopt, maar ik heb, voor mijn gevoel hoort dat meer bij de generatie voor mij...ja **ja daar ligt niet jouw verplichting?** Het is nooit een issue geweest. Het is nooit, ter sprake gekomen of dat ik dacht van laat ik eens naar die en die geld gaan sturen want ik zie mijn famlie niet als mensen die zitten te wachten op geld van mij.

3. LABELLINGSSYSTEMEN

A. EERSTE VERSIE

I. a Attitudes land van herkomst

- Sterk onderling gevoel van verbondenheid in Nederland met mensen van dezelfde afkomst.
 - Identificatie met land van herkomst
 - Cultuur in stand houden
 - Verbondenheid met anderen van zelfde nationaliteit
 - Contact met land van herkomst wordt in nl ervaren door het delen van dezelfde cultuur (passief transnationalisme)
 - Persoonlijke band/ beleving van de cultuur van lvh (heeft persoonlijke waarde, geen invloed op acties oid)
 - Turkse cultuur & saamhorigheid ipv actief gericht op turkije te zijn.
 - Verbondenheid met andere cultuur is belangrijker dan verbondenheid met nl cultuur.
 - Lvh voelt als iets van mij
 - Sociale controle
 - Ooit nog een keer terug willen
- Verbondenheid met cultuur van land van herkomst neemt af in de loop van de generaties
- Ik voel me wereldburger
- Nederland is ook heel belangrijk voor mij
 - Nederland is thuisland
 - Kinderen in nl
 - Hier turks, daar nederlands
 - Eerst leven opbouwen in nederland (voordat ik terugga naar / me ga richten op lvh)
 - Ik voel me nederlander
 - Nederland is thuisland
 - Ik heb twee nationaliteiten
 - Marokko betekent niets in m'n leven in Nederland
 - Focus op Nederland is belangrijker
 - Activiteiten in de turkse gemeenschap spelen zich af in Nederland
- Positieve (financiële) blik op het land van herkomst (vooral turks, marokkaans, ook ethiopisch)
 - Land van herkomst groeit economisch
 - Land van herkomst is geen arm land
 - Land van herkomst is goed aan het ontwikkelen

I. b Contact met het land van herkomst

- contact vanuit eigen belang/ financieel gewin zou ik wel willen
 - als je pech hebt in marokko
 - zakelijk belang
 - investeren
- contact voornamelijk met familie
- contact via internet, telefoon, bezoek gedurende vakantie
- mate van contact is beperkt

- je kan ze op je vingers tellen
- ik ga om de twee jaar terug
- ja weinig...
- kan beter

2. a Definitie geven

- financieel & niet-financieel iets bijdragen aan je land
 - geld geven is investeren
 - gaten opvullen die makkelijk opgevuld kunnen worden vanuit hier
 - geld sturen
 - je geeft alleen als je iets opbouwt/ verandert
 - investeren in bedrijven/ projecten is wel een vorm van migratie & ontwikkeling/ geven

2. b migratie & ontwikkeling

- voelt zich niet als sleutelfiguur voor ontwikkeling, heeft er in die termen nooit eerder over nagedacht.
 - niet aangesproken voelen om tot actie over te gaan
 - ontwikkeling komt door mensen in het land zelf
 - zegt me niet veel
 - voel me niet verantwoordelijk
 - geloof ik niet in, migranten zorgen niet voor ontwikkeling

2. c attitudes geven

- standaard geld sturen vind ik achterhaald
 - geld geven vind ik achterhaald
 - geld sturen geloof ik niet in/ onzin/ hypocriet/ verandert niets
 - personen die geld ontvangen worden lui
 - ik krijg er een slecht gevoel bij
 - geld sturen is niet helpen, want men zet het op eigen rekening.
- standaard geld sturen is goed en moet ook als het je sociale verplichting is tegenover je familie
 - verplichtingen zijn anders dan geven of investeren
 - ouders daar of broer of zus (naaste familie)
- ik wil geen geld terugsturen, maar juist zelf iets doen
 - ik wil projecten starten
 - ik wil iets slims doen
 - als je geld stuurt weet je niet wat ze ermee doen
- ik doe nu (nog) niets
 - in de toekomst ga ik geven
 - eerst eigen kennis vergroten
 - denk er wel over na, heb er een enthousiaste houding tegenover, maar doe niks
 - ik ga het zeker weten doen
 - wel wil, geen actie
 - het blijft bij woorden
- als ik iets zou gaan doen, moet het op me afkomen
 - ik zou het niet zelf creeëren
 - ik wil niet te veel moeite doen
 - zou het doen als ik de gelegenheid kreeg
- ik zou geven aan goede doelen waar ik van overtuigd ben, ongeacht het land

- geven aan bepaalde groepjes, persoonlijke voorkeur, geen automatische link naar het land van herkomst
- zou ik ook voor tibet kunnen doen
- ik ben sociaal en wil mensen helpen
- dat is menselijk
- geven aan m'n land van herkomst is een logische eerste stap als ik zou gaan geven
 - het is geen ideologie, het land van herkomst is een logische eerste stap
 - land van herkomst trekt wel aan om als eerste te helpen
- ik geef omdat dat moet van mijn islamitische geloof
- ik geef als er een persoonlijke vraag komt uit het land van herkomst van mensen die ik ken (maar dat zou ik in nl ook doen)
 - ik geef als er speciale gelegenheden zijn
 - als er een vraag komt van persoonlijke contacten (vrienden, familie)
 - naar het individu kijken
 - het is per geval anders
- ik geef niet aan m'n land van herkomst, maar ik zou daar wel willen investeren voor mezelf, vanuit m'n eigen interesse.
 - Persoonlijke band met het land van herkomst, ik wil daar tijd doorbrengen
 - Persoonlijk belang (iets voor mijn kinderen)
 - Investeren met win-win situatie
 - Geven is alleen om eigen belang
 - Huis bouwen is geen ontwikkeling
- ik geef niet aan m'n land van herkomst omdat mijn prioriteiten en verantwoordelijkheden hier in nederland liggen
 - persoonlijke leven, kinderen
 - ik kan iets betekenen voor de turkse gemeenschap hier in nederland, daarin heb ik een speciale rol
- ik geef niet aan m'n land van herkomst omdat mijn ouders dat hebben gedaan, en daarvoor hebben afgezien en het heeft geen verschil gemaakt
 - ouders hebben afgezien
 - je verandert niets
- ik geef niet aan m'n land van herkomst omdat ik geen sociale verplichting in mijn land van herkomst heb
 - geen nauwe band met familie
 - ouders geven al aan de familie
 - mijn familie heeft het al goed
 - ik heb geen familie meer daar
- ik geef niet aan m'n land van herkomst omdat ik als persoon mijn land niet kan ontwikkelen op dit moment
 - ik wil eerst nog studeren
 - ik voel me niet verantwoordelijk voor de ontwikkeling van turkije
 - mensen daar die ontwikkelen het land
- ik geef niet aan m'n land van herkomst omdat mijn financiële situatie hier in nederland dat niet toelaat
 - geld hier nodig
 - familie geld geven kost te veel geld
 - student-zijn
 - ik heb nu geen geld

2. d mate van geven

- ik stuur niet meer standaard vaak en regelmatig geld terug zoals m'n ouders dat deden
 - ouders gaven geld regelmatig, steun 2^e gen neemt af
 - mijn ouders doen dat wel
 - dat was anders bij de eerste generatie
 - mate van geven neemt af
 - ik weet zeker dat de komende generaties helemaal niets gaan doen
 - het is niet meer blindelings massaal
- ik geef niet aan m'n land van herkomst (6)
- ik geef af en toe/ niet regelmatig aan m'n land van herkomst (2)
- hoeveel en wanneer ik geef aan m'n land van herkomst is per keer verschillend
 - het is per geval anders
 - kleine dingen enzo

manieren van geven

- ik zet me in nederland in voor (de cultuur van) m'n land van herkomst
- ik geef niet aan organisaties
 - hier sta ik niet voor open (4)
 - hier sta ik wel voor open, maar ik doe het gewoon nooit (3)
- ik ondersteun m'n land financieel door m'n koopgedrag
- kleine projecten van bekenden
- vraag van personen

I. a Attitudes land van herkomst

- Gevoel van verbondenheid met het lvh zelf
 - o Ooit nog een keer terug willen
 - o Identificatie met land van herkomst
 - o Lvh voelt als iets van mij
 - o Positieve (financiële) blik op het land van herkomst
- Dit warme gevoel komt vaak tot uiting in Nederland en heeft geen effect op het land van herkomst (passief transnationalisme)
 - o Cultuur in stand houden
 - o Verbondenheid met anderen van zelfde nationaliteit
 - o Contact met land van herkomst wordt in nl ervaren door het delen van dezelfde cultuur (passief transnationalisme)
 - o Persoonlijke band/ beleving van de cultuur van lvh (heeft persoonlijke waarde, geen invloed op acties oid)
 - o Turkse cultuur & saamhorigheid ipv actief gericht op turkije te zijn.
 - o Verbondenheid met andere cultuur is belangrijker dan verbondenheid met nl cultuur.
 - o Sociale controle
- Maar Nederland is ook heel belangrijk voor mij en mijn leven speelt zich af in Nederland
 - o Nederland is thuisland
 - o Kinderen in nl
 - o Hier turks, daar nederlands
 - o Eerst leven opbouwen in nederland (voordat ik terugga naar / me ga richten op lvh)
 - o Ik voel me nederlander
 - o Nederland is thuisland
 - o Ik heb twee nationaliteiten
 - o Marokko betekent niets in m'n leven in Nederland
 - o Focus op Nederland is belangrijker
 - o Activiteiten in de turkse gemeenschap spelen zich af in Nederland
- Positieve (financiële) blik op het land van herkomst (vooral turks, marokkaans, ook ethiopisch)
 - o Land van herkomst groeit economisch
 - o Land van herkomst is geen arm land
 - o Land van herkomst is goed aan het ontwikkelen

I. b Contact met het land van herkomst (= meer concluderend stukje)

- contact voornamelijk met familie
- contact via internet, telefoon, bezoek (vooral turks en marokkaans) gedurende vakantie, tv
- contact met (de cultuur van het) land van herkomst komt vaak tot uiting in een nauwe verbondenheid met mensen van dezelfde afkomst in nl, zie attitudes lvh.
- mate van contact is beperkt
 - o je kan ze op je vingers tellen
 - o ik ga om de twee jaar terug
 - o ja weinig...

- kan beter

2. a Definitie geven

- financieel & niet-financieel iets bijdragen aan ontwikkeling (in het land van herkomst maar ook elders in de wereld)
 - geld geven is investeren
 - gaten opvullen die makkelijk opgevuld kunnen worden vanuit hier
 - geld sturen
 - je geeft alleen als je iets opbouwt/ verandert
 - investeren in bedrijven/ projecten is wel een vorm van migratie & ontwikkeling/ geven

3. b migratie & ontwikkeling

- voelt zich niet als sleutelfiguur voor ontwikkeling, heeft er in die termen nooit eerder over nagedacht. In het interview komt wel een besef van deze mogelijke rol en daardoor soms ook een schuldgevoel.
 - niet aangesproken voelen om tot actie over te gaan
 - ontwikkeling komt door mensen in het land zelf
 - zegt me niet veel
 - voel me niet verantwoordelijk
 - geloof ik niet in, migranten zorgen niet voor ontwikkeling
 - Zegt me niet zoveel/ nooit mee bezig gehouden
 - Voel me wel aangesproken als 2e gen migrant, ik begrijp het concept, maar het doet me niet veel en het is ook geen drijfveer

2. c attitudes geven

- standaard geld sturen vind ik achterhaald
 - geld geven vind ik achterhaald
 - geld sturen geloof ik niet in/ onzin/ hypocriet/ verandert niets
 - personen die geld ontvangen worden lui
 - ik krijg er een slecht gevoel bij
 - geld sturen is niet helpen, want men zet het op eigen rekening.
- standaard geld sturen moet als het je sociale verplichting is tegenover je familie
 - verplichtingen zijn anders dan geven of investeren
 - ouders daar of broer of zus (naaste familie)
- Als ik geef/ zou gaan geven aan m'n land van herkomst wil ik er zelf erg actief bij betrokken zijn.
 - ik wil projecten starten
 - ik wil iets slims doen
 - als je geld stuurt weet je niet wat ze ermee doen
 - ik geef niet meer op dezelfde manier als m'n ouders
- ik sta wel positief tegenover het steunen van m'n land van herkomst, maar ik doe nu (nog) niets
 - in de toekomst ga ik geven
 - eerst eigen kennis vergroten
 - denk er wel over na, heb er een enthousiaste houding tegenover, maar doe niks
 - ik ga het zeker weten doen
 - wel wil, geen actie
 - het blijft bij woorden
 - het blijft bij ideeën, het speelt geen rol in mn dagelijks leven
- als ik iets zou gaan doen, moet het op me afkomen
 - ik zou het niet zelf creëren

- ik wil niet te veel moeite doen
- zou het doen als ik de gelegenheid kreeg
- het komt nooit uit mezelf naar boven en dat ik dan iets ga doen.
- Geven is belangrijk, ongeacht het land
 - geven aan bepaalde groepjes, persoonlijke voorkeur, geen automatische link naar het land van herkomst
 - zou ik ook voor tibet kunnen doen
 - ik ben sociaal en wil mensen helpen
 - dat is menselijk
- geven aan het land van herkomst lijkt een logische eerste stap te zijn, maar dit komt niet tot uiting in het geefgedrag
 - het is geen ideologie, het land van herkomst is een logische eerste stap
 - land van herkomst trekt wel aan om als eerste te helpen
- ik geef omdat dat moet van mijn islamitische geloof
- ik geef als er een persoonlijke vraag komt uit het land van herkomst van mensen die ik ken of als het mijn sociale verplichting is (maar dat zou ik in nl ook doen)
 - ik geef als er speciale gelegenheden zijn
 - als er een vraag komt van persoonlijke contacten (vrienden, familie)
 - naar het individu kijken
 - het is per geval anders
- ik zet me niet in voor m'n land van herkomst omdat mijn prioriteiten en verantwoordelijkheden hier in nederland liggen
 - persoonlijke leven, kinderen
 - ik kan iets betekenen voor de turkse gemeenschap hier in nederland, daarin heb ik een speciale rol
 - het is wel goed, maar in het dagelijks leven ben ik niet met geven aan m'n land van herkomst bezig
- ik geef niet aan m'n land van herkomst omdat ik geen sociale verplichting in mijn land van herkomst heb, dit was de rol van mijn ouders
 - geen nauwe band met familie
 - ouders geven al aan de familie
 - mijn familie heeft het al goed
 - ik heb geen familie meer daar
- ik voel me, in het dagelijks leven, niet verantwoordelijk voor de ontwikkeling van mijn land van herkomst
 - ik wil eerst nog studeren
 - ik voel me niet verantwoordelijk voor de ontwikkeling van turkije
 - mensen daar die ontwikkelen het land
 - ik kan mijn land niet ontwikkelen
- ik geef niet aan m'n land van herkomst omdat mijn financiële situatie hier in nederland dat niet toelaat
 - geld hier nodig
 - familie geld geven kost te veel geld
 - student-zijn
 - ik heb nu geen geld
- **ik geef niet aan m'n land van herkomst omdat mijn ouders dat hebben gedaan, en daarvoor hebben afgezien en het heeft geen verschil gemaakt**
 - **ouders hebben afgezien**
 - **je verandert niets**

2. d mate van geven (= meer concluderend)

- ik stuur niet meer standaard vaak en regelmatig geld terug zoals m'n ouders dat deden
 - o ouders gaven geld regelmatig, steun 2^e gen neemt af
 - o mijn ouders doen dat wel
 - o dat was anders bij de eerste generatie
 - o mate van geven neemt af
 - o ik weet zeker dat de komende generaties helemaal niets gaan doen
 - o het is niet meer blindelings massaal
- ik geef niet aan m'n land van herkomst
- ik geef af en toe/ niet regelmatig aan m'n land van herkomst
- hoeveel en wanneer ik geef aan m'n land van herkomst is per keer verschillend
 - o het is per gelegenheid verschillend
 - o kleine dingen enzo
 - o persoonlijke vraag
- t/m de 14^e respondent di 02-03: 5 die wel geven aan het land van herkomst, 9 die niet geven aan het land van herkomst.

manieren van geven

- ik geef niet aan organisaties
 - o hier sta ik niet voor open
 - o hier sta ik wel voor open, maar ik doe het gewoon nooit
- ik geef wel aan organisaties
- t/m de 14 respondent di 02-03: 6 die wel geven aan organisaties, 7 die niet geven aan organisaties.
- Eventuele manieren van geven, is in veel gevallen nog niet de realiteit, van wat daadwerkelijk wordt gegeven is het merendeel aan organisaties:
 - o ik ondersteun m'n land financieel door m'n koopgedrag
 - o in m'n vakgebied
 - o meedenken
 - o per gelegenheid verschillend
 - kleine projecten van bekenden
 - vraag van personen
 - ramadan, slachten

ik geef wel aan organisaties, maar vind ik de volgende dingen belangrijk

- Het moet concreet zijn, ik wil precies weten wat ze doen, en bewijs krijgen dat het geld goed ingezet wordt (transparantie)
- Garantie van betrouwbaarheid krijgen
- Ik wil er in het begin als ik aangesproken wordt een goed gevoel bij hebben
- Ik selecteer de organisatie op inhoudelijke punten waar ik in geloof.

- **Attitudes land van herkomst**

- gevoel van verbondenheid met (de cultuur van) het land van herkomst
 - cultuur
 - *land van herkomst heeft me gevormd*
 - *de cultuur van mijn land van herkomst is belangrijk voor me*
 - *ooit wil ik misschien nog wel een keer terug*
 - familiebanden
 - *ik voel me verbonden met mijn land van herkomst omdat mijn familie er vandaan komt en/of gedeeltelijk nog woont*
 - praktisch
 - *het is er heerlijk warm, lekker vakantie land, lekker eten → naarmate er minder contact is met familie, wordt verbondenheid abstracter naar cultuur en praktische dingen.*
- dit gevoel van verbondenheid komt tot uiting in Nederland en heeft geen effect op het land van herkomst
 - verbondenheid met cultuur in stand houden
 - *hierin komt mijn afkomst het meest tot uiting*
 - *het zijn de onbewuste kleine dingetjes*
 - land van herkomst speelt geen hele grote rol in m'n dagelijks leven, maar het zit in de kleine praktische dingetjes
 - *huidproducten*
 - *eten*
 - *huisdecoratie*
 - afkomst werd belangrijker naarmate ik ouder werd (identiteitsvorming)
 - contact met land van herkomst wordt in Nederland ervaren door het delen van dezelfde cultuur
 - *het is de Turkse cultuur en saamhorigheid, ipv actief gericht te zijn op Turkije*
 - *er is een gevoel van verbondenheid met anderen van dezelfde afkomst, maar dit zoek ik niet heel bewust op*
- maar ik voel me eigenlijk wel heel erg Nederlands
 - Nederland is mijn basis/ thuisland
 - *Kinderen hier*
 - *Nederland is m'n basis nu, hier ben ik opgegroeid, naar school geweest en heb ik m'n vrienden.*
 - *Ik wil eerst m'n leven hier in Nederland opbouwen*
 - *Ik zou hier niet weg willen, na 3 weken vakantie wil ik echt heel graag weer terug*
 - ik heb ook veel van de Nederlandse cultuur in m'n doen en laten
- Ik heb twee nationaliteiten
 - Ik kan niet één van de twee opgeven
 - (soms) mijn identiteit overstijgt de twee nationaliteiten, ik voel me wereldburger (of verscheurd)
 - *Hangt af van de mate van mobiliteit in leven tot nu toe*

- **contact met het land van herkomst**
 - contact met het land van herkomst is beperkt. Het gaat meestal om 1 keer per maand een keer bellen. Via facebook en msn wordt er wel oppervlakkig contact gehouden. Daarnaast kijken sommigen nog naar tv-zenders uit het land van herkomst en gaan sommigen (vooral Turkse en Marokkaanse 2^e generatie migranten) nog vaak op vakantie naar het land van herkomst.
 - Het contact dat er is, is voornamelijk met directe familie, zoals opa's, oma's, moeders, vaders, broertjes, zusjes. Met de rest is er weinig verbondenheid meer. Het verschil in leefwijze en leefsituatie is te groot.
 - De verbondenheid die gevoeld wordt met (de cultuur van) het land van herkomst wordt dus niet geuit in het daadwerkelijke contact met naasten in het land van herkomst.
 - Er is hierbij een erg groot verschil met de eerste generatie. Sommige vrouwen waren getrouwd met een 1^e generatie immigrant en met die familie werd wel heel intensief contact onderhouden. Sommigen hadden ook nog directe familie in het land van herkomst wonen, zoals een moeder of vader. Diegenen hielden wel veel intensiever contact.
 - Er wordt ook aangegeven bij degenen die geen directe familie meer hebben in het land van herkomst, dat ze ook geen behoefte hebben aan contact met verre familieleden in het land van herkomst. Dit speelt geen rol in het dagelijks leven.
 - Hieruit kan geconcludeerd worden dat het transnationalisme van de tweede generatie migrant dus vooral een passieve vorm heeft, zoals beschreven door Gowricharn (2004) en dat dit passieve transnationalisme zich voornamelijk richt op de 'third space' maar ook nog meer op het ontvangstland dan op het land van herkomst.
- **definitie geven**
 - financieel en niet-financieel iets bijdragen aan ontwikkeling
 - voorkeur van geven aan land van herkomst gaat uit naar niet-financieel, maar juist een actieve betrokkenheid, die er echter (nog) niet is.
- **migratie en ontwikkeling**
 - de tweede generatie migrant voelt zich niet als sleutelfiguur voor ontwikkeling, of heeft er in die termen nooit eerder over angedacht. In het interview komt bij sommigen wel een besef van deze mogelijke rol en daardoor soms ook een schuldgevoel, omdat ze niets doen.
 - Het land moet zichzelf helpen, migranten zorgen niet voor ontwikkeling
 - Voel ik me niet verantwoordelijk voor
 - Zegt me niet zoveel, heb ik me nooit mee bezig gehouden in het dagelijks leven.
 - Ik begrijp het idee (migrant als sleutelfiguur voor ontwikkeling) wel, en ik voel me ook wel aangesproken als tweede generatie migrant, maar het doet me niet veel en het si ook geen drijfveer.
 - Denken wel na over armoede in de wereld of in het land van herkomst, maar voelen daarin geen speciale rol voor hen weggelegd. Ze hebben wel een vervelend gevoel over de situatie en ook een gevoel van onmacht.
 - Ik voel me niet aangesproken om tot actie over te gaan
 - Ik voel me niet verantwoordelijk voor de ontwikkeling van turkije.
- **Attitudes geven**

- Standaard geld sturen vind ik een beetje achterhaald en ben ik geen voorstander van
 - Geld sturen geloof ik niet in, want het verandert niets
 - Personen die het geld ontvangen worden lui
 - *Ze hebben het niet ontzettend hard nodig en dan is het alleen maar makkelijk voor ze als wij het sturen, dan geef ik liever aan een bedelaar.*
 - *Mijn oom heeft daar een goed lopend bedrijf, maar die geeft zelf geen cent.*
 - *Ze denken dat het geld hier op straat ligt.*
 - Ik krijg er een slecht/ raar gevoel bij
 - *Alsof ik kapsones heb*
 - *Alleen maar omdat ik hier zit en zij daar*
 - *Het moet ook niet zo worden van het rijke westen gaat wel even die arme Afrikanen helpen...*
- Standaard geld sturen moet wel als het je sociale verplichting is tegenover je familie
 - Voor m'n ouders was het logisch om te doen, maar voor mij niet, het is niet mijn rol en dus ook niet m'n verplichting.
 - Degenen die half 1^e generatie migrant zijn/ half 2^e generatie (dwz. die nog directe familie in het buitenland hebben wonen zoals vader, moeder, broer of zus) geven beduidend meer en regelmatig (eigenlijk standaard).
 - Ik ben blij dat ik die rol niet meer heb, ouders hebben afgezien.
- Als ik geef/ zou gaan geven aan m'n land van herkomst, wil ik er zelf erg actief bij betrokken zijn.
 - Ik wil projecten starten
 - Ik wil iets slims doen
 - Als je geld stuurt weet je niet wat ze ermee doen
 - Ik wil niet meer op dezelfde manier geven als m'n ouders
 - Geven aan het land van herkomst ligt gevoeliger dan geven aan een willekeurig ander doel.
- Ik sta wel positief tegenover het steunen van m'n land van herkomst, maar ik doe nu (nog) niets
 - In de toekomst ga ik geven
 - Eerst eigen kennis vergroten
 - Het blijft bij woorden
 - Wel wil, geen actie
- Geven is belangrijk, ongeacht het land
 - Zou ik ook voor Tibet kunnen doen
 - Ik ben sociaal en wil mensen helpen
 - Dat is menselijk
 - Geven aan bepaalde doelen, waar ik iets mee heb (persoonlijke voorkeur), geen automatische link naar het land van herkomst.
- **Redenen van tweede generatie migranten om wel te geven**
 - Als ik iets zou gaan doen (geven aan het land van herkomst of goede doelen in het algemeen), moet het op me afkomen
 - Ik zou het niet zelf creëren
 - Ik wil niet te veel moeite doen

- Ik zou het doen als ik de gelegenheid kreeg
 - Het komt nooit uit mezelf naar boven en dat ik dan iets ga doen.
 - Als ik persoonlijke contact heb met diegene en hem/ haar vertrouw.
 - Ik geef omdat het moet van mijn islamitische geloof
 - Ik geef als er een persoonlijke vraag komt uit het land van herkomst van mensen die ik ken (maar dat zou ik in Nederland ook doen)
 - Ik geef als er speciale gelegenheden zijn.
 - Als er een vraag komt van persoonlijke contacten (familie, vrienden).
 - Naar het individu kijken.
 - Het is per geval anders.
 - Bij een specifieke vraag van een persoonlijk contact is de tweede generatie migrant zo goed als altijd gelijk bereid om te helpen.
- **Redenen van tweede generatie migranten om niet te geven**
 - Ik zet me niet in voor m'n land van herkomst, omdat mijn prioriteiten en verantwoordelijkheden hier in Nederland liggen.
 - Persoonlijke leven, kinderen
 - Het is wel goed, maar in het dagelijks leven ben ik niet met geven aan m'n land van herkomst bezig
 - Ik moet eerst hier m'n leven opbouwen
 - ik heb geen sociale verplichting in mijn land van herkomst, dit was de rol van mijn ouders,
 - ik heb geen nauwe band met familie
 - ouders geven al aan m'n familie, hoor niet meer bij mijn generatie, is niet mijn rol.
 - Mijn familie heeft het al goed.
 - Ik heb geen direct familie meer daar (dus geen sociale verplichting), dus aan wie zou ik moeten geven? Te veel vage contacten.
 - M'n financiële situatie hier in Nederland laat het niet toe
 - Ik heb het geld hier hard nodig.
 - Als ik mijn familie geld moet gaan geven, kost dat me te veel.
 - Ik ben nu nog student/ ik moet nog settelen.
 - Ik heb nu geen geld.
 - Ik moet eerst hier m'n eigen leven (financieel) op de rails krijgen.
 - Als ik meer geld zou hebben zou ik misschien wel geven.
 - Ik zou niet willen geven, maar wel willen investeren in m'n land van herkomst
 - Persoonlijk belang
 - *Iets voor m'n kinderen*
 - Investeren met een win – win situatie
 - Half hier, half daar, dat lijkt me wel wat
- **mate en manieren van geven**
 - De tweede generatie stuurt minder geld terug dan de eerste generatie. Ze sturen echter wel met alle liefde als er echt een vraag uit het land van herkomst komt. Daardoor is het meestal zo dat ze niets of slechts één of twee keer per jaar iets terugsturen. De bedragen verschillen per situatie, maar de meesten hebben het over €10 of €20.
 - De situaties en redenen waarin en waarom ze wel zouden geven die ze bedenken zijn geen realiteit. Als de tijd rijp is wordt vaak gezegd, alleen bij geen van de respondenten is de tijd nog rijp geweest.
 - Aan goede doelen wordt daarentegen relatief wel veel gestuurd. Dit lijkt makkelijker te zijn voor de tweede generatie. Het lijkt alsof het geven aan het

land van herkomst veel gevoeliger ligt dan geven aan een willekeurig goed doel. Bij geven aan het land van herkomst worden ze ineens heel perfectionistisch en daar hebben ze veel mooiere ideeën (voor de toekomst) over, maar het geven aan goede doelen komt veel vaker voor. De link met het lvh zit wel ergens in hun achterhoofd, maar daar denken ze verder niet heel hard over na om dat een plek te geven in hun dagelijksleven en hun geefgedrag.

- Hoogopgeleide personen en vrouwen (let op, meeste vrouwen waren hoogopgeleid) lijken eerder geneigd te zijn om te geven aan goede doelen.
- De goede doelen zijn meestal niet actief in het land van herkomst, maar worden geselecteerd op inhoudelijke thema's.
- Ook het geven aan collectanten is erg succesvol bij deze groep, de meesten zeggen uit zichzelf dat ze dat altijd wel doen.
- Verder nemen veel toch nog wel kleding mee als ze op vakantie gaan om daar weg te geven.

- **selectiecriteria goede doelen (ook WeShare)**

- De tweede generatie migrant is heel passief, het moet dus op zijn/ haar pad komen en dan ook nog de juiste persoon op het juiste moment. Persoonlijk contact is erg belangrijk als het gaat om geven.
- Daar sluit op aan dat ze een garantie van betrouwbaarheid erg belangrijk vinden, maar die hangt vaak samen met persoonlijk vertrouwen en contact. Ze willen er een 'goed gevoel' bij hebben.
- Verder moet het goede doel concreet zijn. Ze willen precies weten wat er met het geld gebeurt. Dit zie je ook terug in de denkwijze over standaard geld sturen. Geld geven aan één specifiek doel (zoals medische kosten voor een familielid) vind iedereen prima om te doen, maar standaard geld sturen vinden ze niet fijn, ze weten dan niet wat er met het geld gebeurt.
- Ze willen een bewijs krijgen wat er met het geld gebeurt en willen dat er zo min mogelijk aan de strijkstok blijft hangen.
- Als laatste is ook erg belangrijk dat het inhoudelijke thema aansluit op hun ideologie. Velen selecteren allereerst op het onderwerp waar een organisatie voor staat.
- Verder staan de respondenten wel open voor iets als WeShare, maar de bovengenoemde punten moeten daarbij goed in het achterhoofd gehouden worden. Internet is niet de manier. Door de term tweede generatie migrant voelen ze zich wel aangesproken.